

เกรียงมาร์แชลทองคำ: เรื่องสั้นสอนใจสำหรับโบราณคดีในทศวรรษที่ 1980s

เคนท์ ฟลานเนอร์¹ (เขียน) และณัฐา ชื่นวัฒนา^{2*} (แปล)

¹ ภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมิชิแกน ประเทศสหรัฐอเมริกา

² ภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยโทรอนโต ประเทศแคนาดา

The Golden Marshelltown: A Parable for the Archaeology of the 1980s

Kent Flannery¹ (Author) and Nattha Chuenwattana^{2*} (Translator)

¹ Department of Anthropology, University of Michigan, USA

² Department of Anthropology, University of Toronto, Canada

Article Info

Translated Article

Article History:

Received 22 September 2020

Revised 28 October 2020

Accepted 8 December 2020

ความเห็นของผู้แปล

เรื่องเกรียงมาร์แชลทองคำนี้ เป็นบทความกึ่งเรื่องสั้นของปรมาจารย์ด้านทฤษฎีโบราณคดีชาวอเมริกัน ศาสตราจารย์ เคนท์ ฟลานเนอร์ แห่งมหาวิทยาลัยมิชิแกนที่เขียนขึ้นในช่วงปี 1982 บทความนี้เป็นงานเขียนชิ้นแรกที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางทั่วโลก ในฐานะบทความหลักชิ้นสำคัญเกี่ยวกับทฤษฎีทางโบราณคดี งานเขียนชิ้นนี้มีแม่พิมพ์มาหลายสิบปีแล้วก็คงความทันสมัย ด้วยเนื้อหาที่แสน ๆ คั่น ๆ สะท้อนภาพของธรรมชาติการวิจัยและทฤษฎีทางโบราณคดีในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อหลังปี 1980 ได้เป็นอย่างดี ก้าวอย่างสำคัญที่วากคือการศึกษานวนคิดและทฤษฎีทางโบราณคดีได้ทวีความสำคัญกว่าการทำงานภาคสนามที่เป็นการศึกษาของวิชาโบราณคดีในยุคก่อน กลายเป็นว่าการศึกษานวนคิดและทฤษฎีวิทยาทางโบราณคดีเป็นเรื่องทันสมัยที่สามารถหาทุนทำวิจัยได้ง่ายดาย ทั้งยังเป็นหลักประกันความก้าวหน้าในตำแหน่งทางวิชาการแน่นอนกว่าการลงแรงทำงานภาคสนาม เช่น การขุดค้น หรือ สํารวจทางโบราณคดีอยู่หลายเท่าตัว

สถานการณ์การศึกษาและธรรมชาติของการทำงานในโบราณคดีในประเทศไทยนั้นแตกต่างจากเนื้อหาบทความฉบับนี้มาก เหตุผลประการหนึ่งก็คืองานโบราณคดีในไทยไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งในของสาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเช่นในอเมริกา แต่แยกเป็นเอกเทศในฐานะวิชาหนึ่ง ประการที่สองคือการศึกษาวงโบราณคดีในประเทศไทยนั้นได้รับแนวทางมาจากการโบราณคดีแถบยุโรป ซึ่งเน้นการทำงานในเชิงเทคนิควิเคราะห์หลักฐานเป็นหลัก ทำให้ขณะนี้ยังไม่มีการตีความถึงสภาพทางสังคมและความซับซ้อนของลำดับชั้นทางสังคมโบราณ นอกเหนือไปจากการตีความหลักฐานเชิงประจักษ์อย่างลักษณะทางโบราณวัตถุ การตั้งถิ่นฐาน

* Corresponding author

E-mail address:

n.chuenwattana@mail.utoronto.ca

ความเห็นของผู้แปล (ต่อ)

ในสมัยโบราณ ที่สามารถไปสู่การศึกษาในประเด็นอื่น ๆ เช่น ความเชื่อ และระบบทางความคิดและเศรษฐกิจ ฯลฯ ในงานโบราณคดีไทยมากนัก เรียกได้ว่าสถานการณ์ทางโบราณคดีในปัจจุบันมีลักษณะตรงข้ามกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในบทความฉบับนี้

อย่างไรก็ตาม ได้มีความพยายามในการตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับทฤษฎีทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องอยู่บ้าง แต่เมื่อเทียบกับสัดส่วนของงานเขียนเกี่ยวกับทฤษฎีทางโบราณคดีกับจำนวนการขุดค้นโบราณสถานและรายงานการวิเคราะห์หลังการขุดค้นอื่นๆ แล้ว งานเขียนและวิจัยด้านทฤษฎีทางโบราณคดีนับว่าเป็นเพียงส่วนน้อย งานแปลตำราสำคัญเกี่ยวกับต้นกำเนิดแนวคิดทางโบราณคดีในภาษาไทยนั้นก็ยังมีจำกัดมาก ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ต่างจากวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาในประเทศไทย ที่มีการแปลงานเขียนชิ้นเอกในภาษาอังกฤษออกมาเป็นภาษาไทยโดยมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ เป็นต้น

จุดประสงค์ในการแปลบทความนี้ของผู้แปลเพื่อให้นักเรียนโบราณคดีได้มีเวลานั่งขบคิดถึงความสำคัญและความจำเป็นในการศึกษาทฤษฎีควบคู่ไปกับการทำงานภาคปฏิบัติ อันนี้ แนวทางการแปลที่ผู้แปลใช้ก็ไม่ได้ใช้การแปลตรงตัว แต่เป็นการแปลแบบถอดใจความสำคัญเพื่อให้เข้ากับธรรมชาติของลักษณะการเขียนและรสนิยมให้ใกล้เคียงกับความหมายที่มีในภาษาไทยให้มากที่สุด หากมีความผิดพลาดประการใดเกิดขึ้นในบทแปลฉบับนี้ ก็เป็นความรับผิดชอบของผู้แปลแต่ผู้เดียว

1. บทแปล

“ผมมีความสุขกับการวิ่งทำงานวิทยาศาสตร์ มากกว่ามันั่งคิดเรื่องปรัชญาของมัน”

อาร์โน เพนเซียส, นักวิทยาศาสตร์รางวัลโนเบล. 1978

เรื่องที่ผมจะเล่าต่อไปนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับเป้าหมายและผลตอบแทนทางโบราณคดี มันก็เป็นแค่เรื่องเล่าธรรมดาๆ ที่ตรงไปตรงมาเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับ ชานดิโอโก ถึง ดีทรอยต์ ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับคนที่ต้องนั่งเครื่องบินบ่อยๆ แต่กับครั้งนี้มันกลับเป็นการเดินทางที่ผมจะลืมไม่ลงไปตลอดชีวิต เพราะมันทำให้ผมได้พบกับผู้ร่วมเดินทางที่เป็นดังตัวละครในนิยาย บทบาทของพวกเขาเหล่านั้นได้แสดงออกมากี่ติดตึ้งในความทรงจำของผม

เที่ยวบินที่ยวจากลิสบอนเมือง แอน อาร์เบอร์ หลังจากจบการประชุมประจำปีของสมาคมโบราณคดีอเมริกัน ในช่วงเดือนพฤษภาคม 1981 ผมออกเดินทางจากเมืองชานดิโอโกล่วงหน้าก่อนกำหนดการณ์เดิมหนึ่งวัน เพราะรู้ตัวดีว่าไม่สามารถทนกับความเครียดและความกดดันจากการประชุมนั้นได้อีกแล้ว ผมไม่ชอบดูภาพยนตร์ ทันทีที่เครื่องบินทะยานสู่อากาศ เมื่อสัญญาณสำหรับรีดเข็มขัดนิรภัยดับ ผมจึงตรงดิ่งไปที่ส่วนรับรอง ซึ่งมีผู้โดยสารนั่งอยู่ก่อนแล้วสองคน ทั้งสองเป็นนักโบราณคดีเหมือนกัน ทั้งคู่จำผมได้จากการประชุมที่เพิ่งผ่านไป ผมไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากต้องร่วมวงคุยและจิบเบียร์กับเขาทั้งสอง

ก่อนอื่น ผมขอแนะนำเพื่อนทั้งสองคนนี้สักเล็กน้อย ผมขอสงวนสิทธิ์ใช้นามแฝง ผมจะไม่เปิดเผยชื่อจริงและข้อมูลส่วนตัวของพวกเขาที่นี่ กระนั้นตัวตนที่แท้จริงของพวกเขาไม่ใช่เรื่องสำคัญ เพราะทั้งสองคนนี้เปรียบเสมือนตัวแทนของนักโบราณคดีสองกลุ่มใหญ่ที่มีอยู่ในวงการโบราณคดีอเมริกัน

ชายคนแรก จบการศึกษาระดับปริญญาเอกในช่วงปี 1960 ปัจจุบันเป็นอาจารย์อยู่ที่ภาควิชาโบราณคดีในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในแถบตะวันตกของอเมริกา เขาเริ่มต้นชีวิตทำงานโบราณคดีอย่างนักโบราณคดีประเพณีรุ่นเก่าที่สนใจในซากปรักหักพังของชาวอินเดียนพัวโบล (Pueblo) และเรื่องราวทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในแถบตะวันตกเฉียงใต้ เขาขุดค้นและสำรวจเหมือนนักโบราณคดีภาคสนามทั่วไป แต่ต่างจากคนอื่นตรงที่เขาไม่คิดว่าการขุดค้นและการสำรวจทางโบราณคดีนั้นคือจุดสิ้นสุด แต่เป็นกระบวนการที่พิสูจน์แล้วว่า การขุดค้นและสำรวจเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงเข้าไป เขารู้ซึ่งถึงความจริงข้อนี้หลังจากคลุกฝุ่นและเผชิญกับความร้อนในหลุมขุดค้นระหว่างการทำงานภาคสนามในหุบเขาที่แห้งผากเป็นเวลาหลายปี ความทุ่มเทในการทำงานไม่ได้ช่วยให้เขาเข้าใจเป้าหมายที่ตั้งไว้แม้คนเดียว แต่มันกลับเป็นสัญญาณบอกถึงความผิดพลาดอันน่าเศร้าของเขาเอง

เขาวางผังหลุมขุดค้นสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 5 คูณ 5 ฟุต ไม่เป็น ความพยายามทั้ง 50 ครั้ง ในการขุดขนาดและวางผัง แม้จะใช้ความพยายามอย่างถึงที่สุด เขาทำได้แค่ขุดฝังหลุมขุดค้นขนาดสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 4 ฟุต 10 นิ้ว ยาว 5 ฟุต 3 นิ้ว เท่านั้น เขามักจะวัดระดับพื้นหลุมขุดค้นพลาดอยู่บ่อย ๆ ระดับที่เขาวัดพลาดไปนั้นมีจำนวนมากกว่าจำนวนลิปต์ในตึกเวิร์ลเทรดเซนเตอร์เสียอีก

ในช่วงเวลาที่มีติด เขาได้พบกับปรัชญาแห่งวิทยาศาสตร์ที่ช่วยให้เปิดโอกาสให้เขาได้บังเกิดใหม่อีกครั้ง (Born again)

ทันใดนั้น เขาพบว่าโลกจะกลับมาเข้าข้างเขาอีก ในทันทีที่เขาเริ่มต้นวิจารณ์ญาณวิทยา (Epistemology) ของผู้อื่น เขาค้นพบว่างานวิจัยที่เขาออกแบบนั้นเยี่ยมยอดที่สุด เขาไม่จำเป็นต้องทำงานวิจัยเอง แต่ตีพิมพ์การออกแบบงานวิจัย (Research Design) ก็เพียงพอแล้วและมันจะถูกยกระดับขึ้นไปเป็นต้นแบบงานวิจัย เขาสวมแหวนทองเหลืองหลวม ๆ บนนิ้วมือผอม ๆ ที่ดูเก้งก้าง มือคู่นี้เคยผ่านการสำรวจและขุดค้นมาก่อน แต่ตอนนี้มันเป็นมือแบบบางที่ไม่ต้องคลุกฝุ่น ไม่ต้องทนระอุใต้ไอแดด ไม่ต้องวางผังหลุมขุดค้นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 5 ฟุตอีกต่อไป ตอนนี้เขาทำงานในสำนักงาน สร้างสมมติฐาน กฎ ตัวแบบ (Model) ความคิดต่าง ๆ บนสายธารของนักเรียนปริญญาโทและเอกของเขาที่ถูกส่งออกไปทดสอบสมมติฐานเหล่านั้น เขาเองไม่จำเป็นต้องทำงานภาคสนามอีกต่อไป อาจารย์ของเขาได้เคยพูดถึงเขาไว้ครั้งหนึ่งว่า “เด็กเรียนตัวน้อยคนนั้นคงจะขุดตัวเองออกมาจากส้วมแมลงเล็กจ้อยนั้นไม่ได้แล้วกระมัง”

หากจะทำความเข้าใจในนักปรัชญาเกิดใหม่คนนี้ ก็ต้องบอกว่าเขาเป็นผลผลิตของยุค 1960s ในเวลานั้นมีคนแบบนี้มากมาย เราไม่ควรด่วนสรุปจนกว่าที่เราจะได้พบกับเพื่อนร่วมวงสนทนาของเราอีกคนหนึ่งเสียก่อน ชายหนุ่มผู้นี้จบปริญญาเอกในปี 1978 ไม่ใช่ 1968 ผมจะเรียกเขาอย่างง่าย ๆ ว่า เด็กแห่งยุคบุปผาชน (Child of the Seventies)

เด็กคนนี้ก็เหมือนกับนักศึกษาคนอื่น ๆ ที่เรียนจบในช่วงนั้น เด็กชายผู้มีลักษณะเด่นทุกอย่างของบุคคลที่เติบโตในยุคบุปผาชน ยกเว้นความกระตือรือร้นในการเรียนรู้อย่างสุดจิตสุดใจ เขาไม่ความทุ่มเทให้กับการศึกษาแนวทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมทางโบราณคดีเหมือนคนรุ่นผม และยังไม่อุทิศตัวในการแสวงหาความรู้แห่งยุคสมัย ในช่วง 1960s ด้วย เป้าหมายของเขาเรียบง่ายและชัดเจน คือ ต้องการมีชื่อเสียงโด่งดัง มีเงินประจำตำแหน่งสูง ๆ ปรารถนาที่จะโด่งดังในชั่วข้ามคืนและได้รับคำเยินยอ การจะไปสู่จุดหมายได้อย่างไรนั้นไม่ใช่เรื่องสำคัญ จะเหยียบหัวใครระหว่างทางนั้นก็แค่เรื่องซี้ผิง ที่แน่นอนก็คือการใช้ข้อมูลสมัยก่อนประวัติศาสตร์ก็ไม่สำคัญเช่นกัน สำหรับเขาแล้ว “โบราณคดี” เป็นเพียง “พาหนะ” ที่เลือกมาอย่างดีแล้วและเขาพบว่าคนรุ่นเก่าเข้าใจว่า การศึกษาเรื่องราวโบราณคดีควรเป็นหน้าที่ของนักโบราณคดีเท่านั้น

ในฐานะนักเรียนปริญญาเอก เด็กชายผู้นี้ได้ลงเรียนวิชาโบราณคดีเบื้องต้นจากอาจารย์ผู้หนึ่งซึ่งผมขอเรียกว่า ศาสตราจารย์เอช ศาสตราจารย์เอชเตรียมการสอนอย่างหนัก ทั้งวิเคราะห์และสังเคราะห์วรรณกรรมต่าง ๆ ให้เข้าใจง่าย เสริมด้วยความคิดเห็นของเขาเองและข้อมูลจากงานเขียนที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์ของเขาในการสอน เด็กชายแห่งยุคบุปผาชนเองก็จดคำบรรยายวิชาไว้ บางครั้งยังได้ถามคำถามที่พยายามต้อนศาสตราจารย์เอชให้จมนม เขายังเอ่ยปากขอสำหรับการนำเสนอของศาสตราจารย์เอชเอาไว้ด้วย เมื่อศาสตราจารย์เอชใช้เอกสารประกอบการสอน เขาก็เย็บเอกสารนั้นไว้ในสมุดบันทึกส่วนตัว

หลังจากเรียนจบปริญญาเอก เด็กชายแห่งยุคบุปผาชนก็ได้งานแรกที่มหาวิทยาลัยแท่นกระโดด (Springboard University) ในวันที่แรกไปถึง เขาก็พุ่งตรงไปยังสำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยแท่นกระโดด เพื่อถามว่าทางสำนักพิมพ์สนใจจะจัดพิมพ์หนังสือเรียนวิชาโบราณคดีเบื้องต้นบ้างไหม และได้รับคำตอบรับตามที่เขาคาดไว้ เด็กชายแห่งยุคเจ็ดสิบจึงจัดการแปลภาษาและเนื้อหาในสมุดบันทึกวิชาโบราณคดีเบื้องต้นที่ได้เรียนกับศาสตราจารย์เอช และตีพิมพ์มันในฐานะหนังสือเล่มหนึ่ง เมื่อจัดพิมพ์แล้วก็ได้รับคำวิจารณ์และคำชื่นชมอย่างล้นหลาม จนถึงทุกวันนี้ (ค.ศ. 1982/พ.ศ. 2525 – ผู้แปล) หนังสือเล่มนี้ยังคงเป็นหนังสือเรียนในวิชาโบราณคดีเบื้องต้นเพียงเล่มเดียวที่ศาสตราจารย์เอชโปรดปราน และตัวศาสตราจารย์เอชเองก็ได้ใช้มันเป็นหนังสือเรียนในรายวิชาโบราณคดีเบื้องต้นที่เขาสอนอีกด้วย สภาอาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยแท่นกระโดดได้ลงคะแนนให้เด็กแห่งยุคเจ็ดสิบเข้ามารับตำแหน่งอาจารย์ประจำที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้อย่างไม่เป็นทางการ ในทางกลับกัน ศาสตราจารย์เอชถูกชะลอความก้าวหน้า เพียงเพราะไม่มีผลงานตีพิมพ์มากพอ “เขาเป็นครูที่ยอดเยี่ยม” อาจารย์ร่วมคณะกล่าว “หากเพียงแต่เขาสามารถผลิตงานทางวิชาการได้มากกว่านี้ เหมือนลูกศิษย์ของเขาที่มหาวิทยาลัยแท่นกระโดดคนนั้นไง”

ในฐานะนักมานุษยวิทยา เด็กคนนี้ไม่เพียงแต่คิดเอาอย่างฉาบฉวยว่า วัฒนธรรมย่อย (subculture) ของพวกเราไม่เพียงยอมรับการกระทำแบบนี้ได้เท่านั้น มันยังให้รางวัล (rewards) กับคนพวกนี้ด้วย แต่ทว่าเรื่องราวทั้งหมดยังไม่จบเพียงเท่านี้

เด็กชายแห่งยุคบุปผาชน ได้เขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกความยาวหกบท ตอนนั้นเขาถ่ายเอกสารแต่ละบทเอาไว้และเติมคำนำกับบทสรุปเข้าไป ทำให้มันเป็นบทความที่แยกจากกัน เขาส่งบทความพวกนั้นไปยังนิตยสารหลายฉบับ ทั้งหมดถูกตีพิมพ์ภายในเวลาไม่ถึงปี จากนั้นไม่นาน เขาก็หวนล้อมสำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยแท่นกระโดดให้รวมเล่มบทความทั้งหมดขึ้นในหนังสือปกแข็ง เขาเขียนบทสรุปใหม่ และหวนรำลึกถึงวิถีแห่งความคิดของเขาที่ได้เปลี่ยนแปลงไปในช่วง 18 เดือนที่ผ่านมาของเขาในฐานะนักโบราณคดีอาชีพเพิ่มเข้าไปด้วย

ผู้จัดพิมพ์ได้ขอให้เขาช่วยจัดทำหนังสือรูปแบบนี้ขึ้นมาอีกครั้ง แต่ในครั้งนั้นเขาเชิญเพื่อนร่วมงานของเขาหกคนมาเขียนบทความแต่ละบทในเล่ม บางคนตอบรับด้วยท่าทีประจบประแจง บางคนก็ตอบรับทันทีอย่างออกนอกหน้าด้วยความยินดี เมื่อทั้งหมดตอบรับคำเชิญ เขาเขียนคำนำความยาวสามหน้ากระดาษและใส่ชื่อตนเองบนปกในฐานะบรรณาธิการ หนังสือเหล่านี้ขายหมดจนเกลี้ยง ทันใดนั้น เส้นทางสู่จุดหมายของเขาก็ชัดเจน เขาสามารถผลิตหนังสือหนึ่งเล่มได้ในเวลาหนึ่งปี โดยอาศัยความคิดของผู้อื่นและไม่ต้องค้นคว้าเองเลยสักนิด ในระยะยาวเขาก็จะเป็นที่รู้จักและได้รับคำตอบแทนมากกว่านักเขียนคนอื่นที่ป้อนบทความให้เขา แม้ว่าคนเหล่านั้นจะทำงานหนักกว่าเขาถึงสองเท่าก็ตาม

ผมสั่งเบียร์ และหยิบเงินจำนวนหนึ่งเหรียญห้าสิบบเซ็นต์เป็นค่าเบียร์หนึ่งกระป๋อง คิดไปพลางว่าควรจะไปคุยกับชายสองคนนี้ได้ ไม่ใช่เรื่องง่ายเลยหากถ้าคุณรู้ว่าในสองคนนี้ คนหนึ่งจ้องจะวิจารณ์คำพูดทุกคำที่หลุดออกจากปากของคุณ อีกคนหนึ่งก็คอยจะฉวยเอาความคิดและคำพูดของคุณไปใส่ในหนังสือเล่มใหม่ของเขาตลอดเวลา โชคยังดีที่ไม่ทันที่ผมจะพูดอะไรออกไป ตัวละครตัวที่สามซึ่งเป็นตัวละครสำคัญที่สุดในเรื่องนี้ก็ได้เดินเข้ามาในห้องรับรองเสียก่อน

ชายคนนั้นยืนนิ่งอยู่ครู่หนึ่ง มือถือกระเป๋าสัมภาระใบเก่าคร่ำคร่า ตาก็มองมาที่พวกเราทั้งสาม เขาเป็นคนรุ่นเก่า (Old timer) อย่างไม่มีข้อสงสัย แต่เราเดาไม่ออกว่าเขามีอายุเท่าไร เมื่อผิวของคุณถูกแดดกัดและลมกรร่อนถึงจุดหนึ่ง คุณอาจจะดูเหมือนมีอายุห้าสิบ หกสิบ หรือเจ็ดสิบได้ทั้งนั้น รับรองว่าไม่มีใครบอกได้แน่ ทางแกยีนส์ที่เขาสวมมีรอยโคลนและรูลวดหนามเกี่ยวนับไม่ถ้วน ซึ่งเป็นร่องรอยของการทำงานภาคสนาม หมวกบวมศีรษะของเขาถูกอาบจนซีดด้วยแดดแรงจากทุ่งหญ้าโล่งกว้างจนกลายเป็นสีจาง ตาคู่ นั้นดูราวกับดวงตาของอีกาที่เพ่งมาที่เหยื่อเบื้องล่าง ผมรู้ว่าเขาเป็นนักโบราณคดีจากรองเท้าบูท และยังบอกได้ด้วยว่าเขาเป็นนักโบราณคดีที่ดีจากรองเท้าบูทที่เก่าแก่และเหนียวเหนอะหนะ

(สิ่งนี้ตรงกันข้ามกับความเชื่อของเพื่อนร่วมงานคนหนึ่งที่เป็นนักชาติพันธุ์วิทยา (Ethnologist) ที่มีชิกาน เขาอ้างว่า นักโบราณคดีมักมีแผ่นหลังแข็งแรงคู่กับสติปัญญาที่อ่อนด้อย เมื่อนักโบราณคดีแก่ตัวลง เขาจะเป็นอวัยวะแรกที่อ่อนแรงก่อน แต่ในขณะที่เดียวกัน ภรรยาของเขาได้บอกผมว่า เมื่อนักชาติพันธุ์วิทยาเริ่มแก่ตัวลง อวัยวะที่อ่อนแรงลงเป็นสิ่งแรกกลับไม่ใช่ขาทั้งสอง)

คนรุ่นเก่า (The Old timer) ทรวดตัวหนึ่งลงที่เก้าอี้ฝั่งตรงข้าม วางกระเป๋าสัมภาระลงและหันมาแนะนำตัวกับพวกเรา ผมฟังชื่อจริงของเขาไม่ถนัด เพราะสาวเสิร์ฟขัดจังหวะเสียก่อน ผมฟังเขาพูดและเทเบอร์ด์เป็นผสมน้ำ "ขอบคุณมากครับ คุณผู้หญิง" และเขาจิบเหล้าอยู่ครู่หนึ่งก่อนจะปรายตามองเราอยู่ดีใจและเอ่ยว่า "นี่แหละที่ผมต้องการ มันคือ สัจธรรมแห่งพระเจ้า"

“ผมรู้ว่าคุณพูดถึงอะไร” ผมพูดแทรกขึ้น “บางครั้งการประชุมแบบนี้ก็ทำร้ายคุณได้เหมือนกัน คนหรือยคนอัดแน่นกันในห้องโถงของโรงแรม สองร้อยคนมองดูคุณราวกับเป็นนักแสดงชื่อดัง อีกสองร้อยหาว่าคุณเป็นไอ้โกหก ตลอดเวลาคนพวกนั้นก็มองข้ามไหล่คุณไป และหวังว่าจะพบกับคนที่สำคัญกว่าคุณ”

“แต่ปีนี้นั้นแยกว่านั่นเยอะ ไอ้ลูกชาย เมื่อคืนก่อน ภาควิชาบังคับให้ผมเขียนตนเอง เนรเทศผมไปที่ทุ่งหญ้า”

“ผมไม่รู้เลยว่าคุณใกล้เกษียณแล้ว” ผมโกหก

“ไม่หรอก ผมเหลือเวลาอีกสองปี แต่ว่าพวกเขาอัปเปหิผมออกมาก่อน สาเหตุสำคัญมาจากบทความที่ลงตีพิมพ์ใน นิตยสารนิวยอร์ก ไทมส์ ซันเดย์ ที่เขียนโดยนักชาติพันธุ์วิทยา ชื่อ อีริค วูลฟ์ คุณจำบทความนั้นได้ไหม?”

“ผมอ่านแล้ว” ผมพูด “แต่ที่ผมจำได้ว่าเขาไม่ได้เรียกร้องให้คุณเขียนตัวเองนี่นา”

คนรุ่นเก่าล้วงมือเข้าไปในกระเป๋า ที่ข้างซองยาสูบยี่ห้อบูลเดอร์แซมที่พร่องไปแล้วกว่าครึ่งซอง คำว่าเอาเนื้อขาวเป็นแผ่นกระดาษเก่าเหลืองที่ตัดออกมาจาก นิตยสาร นิวยอร์ก ไทมส์ ซันเดย์ แมกกาซีน ฉบับวันที่ 30 พฤศจิกายน 1980 ส่งให้ผม ผมเหลือบตาเห็นชื่อวูลฟ์ที่บรรทัดแรก และด้านล่างนั้น ย่อหน้าสำคัญหลายย่อหน้าถูกแต้มไว้ด้วยหมึกแดง “เห็นที่เขาเขียนไว้ตรงนั้นไหม” เขาเอ่ย

มานุษยวิทยาในช่วงแรกเป็นเอกภาพจากการป้องกันด้วยหลักการทางวัฒนธรรม มันคือวัฒนธรรมในมุมมองของนักมานุษยวิทยาทั้งมวล วัฒนธรรมคือสิ่งที่แยกมวลมนุษยชาติออกจากสัตว์อื่น ๆ วัฒนธรรมอันหลากหลายเป็นตัวจำแนกสังคมหนึ่งออกจากอีกสังคมหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงในช่วงยี่สิบห้าปีที่ผ่านมาได้ทำลายความมั่นคงของแนวคิดนี้ แนวคิดวัฒนธรรมพืชน้ำนมได้โจมตีทฤษฎีทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมจากหลายทิศทาง เมื่อสาขาสังคมศาสตร์ได้เปลี่ยนตัวเองไปสู่ “พฤติกรรมศาสตร์” แง่มุมทางวัฒนธรรมไม่สามารถใช้เป็นคำอธิบายถึงพฤติกรรมมนุษย์ได้อีกแล้ว พฤติกรรมถูกทำความเข้าใจในฐานะการปะทะสังสรรค์ทางจิตวิทยา (Psychological Encounter) กลยุทธ์ของตัวเลือกทางเศรษฐกิจ และความพยายามเพื่อผลที่คุ้มค่าในเกมแห่งอำนาจ ครั้งหนึ่งวัฒนธรรมเคยขยายปีกครอบคลุมทุกการกระทำและความคิดเกี่ยวกับชีวิตทางสังคม แต่ตอนนี้ถูกลดความสำคัญลงและถูกเนรเทศไปสู่ชายขอบ ด้วยการถูกอธิบายว่าเป็นแค่เพียง “โลกทัศน์ (World View)” หรือ “การให้คุณค่า (values)” เท่านั้น”

“มันสื่อถึงอะไรบ้างไหม?” คนรุ่นเก่าถาม “ในวันที่บทความนี้ตีพิมพ์ ภาควิชาเรียกผมเข้าไปพบ หัวหน้าภาควิชาพูดกับผมว่า ‘เราทราบมาว่าคุณยังเชื่อว่าวัฒนธรรมเป็นกระบวนทัศน์หลักสำหรับงานโบราณคดี’ ผมก็ตอบพวกเขาไปว่า ‘ใช่...ผมเชื่อเช่นนั้น’ เขาตอบกลับว่า ‘เราได้ปรึกษาเรื่องนี้กันแล้ว และลงความเห็นว่าคุณควรเขียนตัวเองก่อนกำหนดเดิม’”

“แต่ทำอย่างนั้นมันแย่มากเลย คุณควรเถียงเขากลับไปบ้างสิ”

“ผมทำแล้ว” เขากล่าว “แต่พวกเขารวบรวมข้อมูลของผมส่งไปประเมินนอกมหาวิทยาลัยพระเจ้า ... พวกเขาส่งมันไปให้นักมานุษยวิทยาชื่อดังทั้งหลาย มาร์วิน แฮร์ริส คลิฟฟอร์ด เกิร์ตซ์ และคนอื่นๆ อีกสองคนที่มหาวิทยาลัยฮาร์เวิร์ด คนที่มีเครื่องหมายวรรคตอนในชื่อของเขาด้วย”

“แค่สองคนเองครับ” ผมปลอบใจเขา

“อืม... พวกเขาส่งประวัติของผมให้กับหนึ่งในนั้น แล้วยังส่งให้นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาผู้มีอิทธิพลที่มหาวิทยาลัยแห่งชิคาโก สักพักก็เริ่มมีจดหมายตอบกลับ “แฮร์ริสพูดว่าเขาดกตะลึงมากที่พบว่าผมเป็นนักโบราณคดี แต่ผมให้ความสำคัญเพียงน้อยนิดกับ การศึกษาตัวแปรอื่นๆ ที่เกี่ยวกับ เทคโนโลยี สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และตัวแปรทางประชากรศาสตร์ (techno-eco-demo-environmental) เลย เกิร์ตซ์ พูดว่าเท่าที่เขารู้ สิ่งที่ผมทำทั้งหมดนั้นเป็นเพียงการพรรณนาอย่างละเอียดเท่านั้น ชายจากฮาร์วาร์ดพูดว่า เขาไม่แน่ใจว่าเขาสามารถประเมินผมได้ เพราะว่าเขาไม่เคยได้ยินชื่อภาควิชาของเรามาก่อนเลย”

“แล้วนักวิชาการจากชิคาโกพูดว่าจะไปบ้างล่ะ?”

“เขาพูดว่าเขารู้สึกว่าจะให้ดีที่สุด คณะโบราณคดีควรจะย้ายไปอยู่ใต้การดูแลของโรงเรียนพาณิชย์ในท้องถิ่นมากกว่า”

ช่วงเวลาแห่งความเจ็บปวดได้เข้ามาแทรกวงสนทนา พวกเราทุกคนตระหนักถึงความเศร้าที่เถาโถมเข้ามาในหัวใจของนักโบราณคดีรุ่นเก่าที่ถูกบังคับให้เกษียณตัวเองก่อนกำหนด เพราะเหตุจากความเชื่อในวัฒนธรรมของเขา เบื้องหลังของเราได้ยินเสียงของนักบินประกาศว่าขณะนี้เราได้มาถึงทะเลสาบซัลตัน (ทะเลสาบน้ำเค็มแห่งหนึ่งในรัฐโคโลราโด-ผู้เขียน) และผู้โดยสารสามารถเห็นทะเลสาบได้ทีหน้าต่าง

“แต่พวกเขาจัดงานเลี้ยงวันเกษียณที่นาจจจำให้ผมนะ” คนรุ่นเก่าเอ่ย “เขาจองห้องจัดเลี้ยงในโรงแรมทั้งห้อง ผมจะอวดของขวัญวันเกษียณให้พวกคุณได้ดูกัน”

เขาเอื้อมมือเข้าไปในกระเป๋าใบเก่าครู่หนึ่ง ล้วงเอาเกรียงเล่มหนึ่งออกมาอวดต่อหน้าพวกเรา มันเป็นเกรียงที่เราทุกคนไม่เคยเห็นมาก่อน เกรียงสีทองแวววับส่องประกายล้นกับแสงสีส้มเข้มจัดของดวงอาทิตย์ที่สาตลดหน้าต่างของเครื่องบิน 747 อาบบนเกรียงเล่มนั้น

“นี่คือเกรียงมาร์แชลเล่มแรกของผม” เขาเอ่ย “พวกคุณรู้ใช่ไหมว่าเกรียงมาร์แชลเล่มแรกของนักโบราณคดีมีความหมายอย่างไร? มันเหมือนกับถุงมียี่ห้อวิลสันคู่แรกของนักเบสบอลในเมเจอร์ลีก ผมซุดคันที่ถ้าเปกอส ภายใต้การควบคุมของอัลเฟรด คิตเตอร์ ซุดคันที่ซากโบราณสถานอัสเทคกับ เอิร์ล มอร์ริส ที่คินเค็ด กับ เฟย์ คูเปอร์ โคล ที่ลินเดอเมียร์ กับ แฟรงค์ โรเบอร์ส ด้วยเกรียงนี้มาแล้ว”

“ไอ้ลูกชาย เกรียงเล่มนี้ได้เคยผ่านแหล่งโบราณคดีสเนกทาวน์, แองเจิล เมาด์น และที่แหล่งโบราณคดีดัลลัสในรัฐโคลัมเบีย กับ ลูเธอร์ เครสแมน มาหมดแล้ว”

“คืนหนึ่ง พวกคนในภาควิชาได้จัดเข้ามาในห้องทำงานของผม ผมคิดว่าพวกเขาขอยืมเกรียงเล่มนี้ไป พอรู้อีกทีก็มีคนเอาทอง 24 กะรัตมาเสี้ยมมันไว้ซะแล้ว”

“ผมว่ามันดูสวยทีเดียวนะตอนนี้ นี่แหละคือสัจธรรมแห่งพระเจ้า”

เกรียงเล่มนั้นได้ถูกส่งมือต่อมือไปรอบๆ ก่อนที่จะคืนสู่กันกระเป่าของชายรุ่นเก่า ในหมู่พวกเรา ผมเห็นวันเกษียณของของแต่ละคนอีกไม่ไกลนัก

“แล้วคุณจะทำยังไงต่อไปล่ะที่นี่” เด็กแห่งยุคบุปผาชนถามขึ้น วันเกษียณของเขานั้นอยู่ตั้งปี 2018 (2561-ผู้แปล)

“อันที่จริง” คนรุ่นเก่าเอ่ย “อย่างเดียวกับผมนี่ก็ออกในตอนนี่คือทำงานเป็นนักโบราณคดีรับจ้าง”

นักปรัชญาเกิดใหม่หัวเราะคิกคักกับคำพูดนั้น

“ผมยอมรับ” คนรุ่นเก่ากล่าว “คุณมีตำแหน่งงานในโครงการรับเหมาทางโบราณคดีที่คุณรู้จักบ้างไหมล่ะ”

“ไม่นะ” นักปรัชญากล่าว “เพราะว่ามันไม่เกี่ยวกับงานในสายที่ผมทำในตอนนี้สักเท่าไร”

“แล้วคุณสนใจอะไรล่ะ”

“ทฤษฎีและวิธีวิทยา”

“ไม่มีพื้นที่และยุคสมัยที่ชัดเจนหรือ”

“ไม่มีหรือ ผมไม่อยากผูกมัดตัวเองกับเรื่องไหนเป็นพิเศษ ผมทำงานกับข้อมูลเชิงนามธรรมระดับสูง”

“ผมก็ว่าอย่างนั้น” ชายรุ่นเก่ากล่าว “อืม...ไอ้ลูกชาย จะว่าไปแล้วมันก็มีบางอย่างที่ผมขัดใจกับงานโบราณคดีรับจ้างอยู่เหมือนกัน เกี่ยวกับการประนีประนอมระหว่างเป้าหมายทางวิชาการกับเป้าหมายทางทุนนิยมที่เกิดขึ้นบ่อยๆ หลายครั้งที่รายงานการขุดค้นพวกนั้นถูกโรเนียวแจกเฉพาะประธานบริษัทรับเหมาบางแห่งมากกว่าที่จะตีพิมพ์เผยแพร่ให้นักโบราณคดีคนอื่นได้อ่านกันทั่วไป ถ้าจะพูดกันให้เป็นธรรมกับพวกเขาแล้ว นักโบราณคดีรับจ้างส่วนใหญ่ที่ผมรู้จักก็มีความสนใจในทฤษฎีและวิธีวิทยาเท่าๆ กับคุณเหมือนกัน”

“แต่ว่าพวกเขาเป็นเพียง ผู้บริโภคกฎ เท่านั้น” นักปรัชญาแย้งขึ้น “ผมต่างหากที่วิจารณ์ตัวเองเป็น ผู้สร้างกฎ พวกนั้นขึ้นมา”

ชายรุ่นเก่าจิบเบียร์เบินในมือของเขาเข้าไปอีกใหญ่ “ลูกชาย” แกเอ่ยขึ้น “ผมชื่นชมคนที่อ่อนน้อม แม้ว่ามันจะเป็นความถ่อมตนลงโลกก็ตามที่ เธอมองข้ามจุดแข็งของนักโบราณคดีรับจ้างไปข้อหนึ่ง พวกเขาเป็นผู้สัมผัสกับเรื่องราวในอดีตโดยตรง หากเธอต้องการรู้เรื่องราวที่

เกิดขึ้นในเกลน เคนยอน (Glen Kenyon) หรือช่วงเวลาของกำเนิดการเกษตรในแถบที่ราบมิสซูรี หรือ นักล่าช้างแมมมอธในแถบเพนซิลเวเนียได้หายไปเมื่อไร หลายครั้งที่ข้อมูลเหล่านี้มาจากการทำงานที่เรียกว่าทฤษฎีระดับประวัติศาสตร์ ไม่ได้มาจากข้อมูลเชิงนามธรรมระดับสูง”

“ผิดแล้วครับ” นักปรัชญาเกิดใหม่พูดแทรกขึ้นมา “มีแต่คำถามที่สำคัญเท่านั้นที่จัดอยู่ในระดับนั้น”

พนักงานบริการสาวคนหนึ่งได้เข็นรถลูมิเนียมบรรจุเครื่องดื่มเข้ามาขจัดการสนทนา พวกเราสั่งเบียร์เพิ่ม เธอเก็บกวาดกระป๋องเปล่าที่วางบนโต๊ะออก ทิ้งมันลงไปในถังขยะพลาสติกที่ผูกอยู่ข้างรถเข็น

“รบกวนหน่อยได้ไหมครับ” นักปรัชญาเกิดใหม่ถามขึ้น “ก่อนที่เครื่องบินลำนี้จอดพักสิบนาทีที่เมืองทูซอน ไม่ทราบว่าจะอนุญาตให้ผมตรวจสอบขยะพวกนั้นหน่อยได้ไหมครับ”

“ทราบแล้วค่ะ แต่คงจะไม่ดีมังคะ” สาวเสิร์ฟตอบ

“ไม่เอาน่า” นักปรัชญาเกิดใหม่กล่าว “ผมเคยสัญญากับเพื่อนของผมเอาไว้ ผมมีเพื่อนร่วมงานที่ชื่อ บิล รัจจี เขาศึกษารูปแบบการทิ้งขยะจากเมืองต่างๆ ในทูซอน (Rathje 1974) เขาได้ศึกษาถึงแผนผังและระบบทิ้งขยะภายในเมืองเป็นอย่างดี แต่เขาตระหนักเสมอว่าทูซอนไม่ใช่เมืองปิด ขยะเข้าและออกเมืองนี้ตลอดเวลา จากเครื่องบิน รถ และกระเป๋าสัมภาระแบบหิ้วของพวกนักเดินทาง ผมเลยสัญญากับเขาไว้ว่าถ้าผมได้มีโอกาสขึ้นหรือลงเครื่องบินจากเมืองทูซอนนี้แล้วละก็ ผมจะเก็บตัวอย่างขยะที่มาจากเครื่องบินไปให้เขา”

พนักงานบริการสาว ไม่อาจกลบรอยแห่งความสงสัยบนใบหน้าได้ “ค่ะ” เธอพูดขึ้น “ดิฉันคิดว่า คุณควรจะต้องทำความสะอาดทุกอย่างหลังจากที่คุณตรวจสอบมันเสร็จแล้วด้วยนะคะ”

“ผมจะไปดูขยะที่มาจากห้องผู้โดยสารที่เป็นนักท่องเที่ยวเอง” นักปรัชญากล่าว “ระหว่างนั้นเพื่อนของผมคนนั้น” พลังบุญไปไปที่เด็กแห่งยุคบุปผาชน “จะไปตรวจสอบขยะที่มาจากห้องผู้โดยสารชั้นหนึ่งและเขียนบทความชิ้นใหม่ร่วมกับผม”

“ไม่ทราบว่าคุณคุณทำอะไรจะไรกันคะ” เธอถาม

“นักโบราณคดี ครับ”

“พวกคุณเป็นกลุ่มคนที่พิลึกเสียจริง” เธอพูดข้ามไหล่ของเธอมาที่พวกเรา ก่อนเข็นรถเครื่องดื่มหายไป

นักปรัชญาเกิดใหม่เอนหลังลงบนเก้าอี้และมีรอยยิ้มพึงใจเบื่อนบนใบหน้า “นี่เป็นตัวอย่างอันสมบูรณ์แบบที่แสดงว่าทำไมนักโบราณคดีจึงไม่ควรผูกมัดตัวเองอยู่เฉพาะการศึกษาโบราณจากใต้ดินเท่านั้น หากเราสามารถพัฒนาทฤษฎีที่สามารถอธิบายสิ่งต่างๆ ได้แล้ว เราก็ควรจะปลดปล่อยตัวเองให้เป็นอิสระจากขีดจำกัดจากชนิดของแหล่งข้อมูลที่เราศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้”

“ในความเห็นของผม” เขาพูดขึ้น “มรดกที่ยิ่งใหญ่ที่สุดที่เราสามารถส่งต่อให้คนรุ่นต่อไปได้ คือ ชุดความคิดของทฤษฎีทางโบราณคดีที่แน่นอน”

“อืม ลูกชาย ผมจะให้ความคิดเห็นนี้กับคุณ” ชายรุ่นเก่าเอ่ย “ผมไม่เชื่อว่ามรดกที่เราเรียกได้ว่า ‘ทฤษฎีทางโบราณคดี’ อยู่บนโลกใบนี้ สำหรับผมมีเพียงสิ่งที่เรียกได้ว่า ‘ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา’ เท่านั้น นักโบราณคดีมีวิธีวิทยาเป็นของตัวเอง และนักชาติพันธุ์วิทยาก็มีทฤษฎีของเขา แต่เมื่อมันมาถึงเรื่องทฤษฎีแล้ว เราทั้งหมดมีวิธีพูดแบบเดียวกับนักมานุษยวิทยา”

“พระเจ้าช่วย...คุณบ้าไปแล้วแน่ๆ” นักปรัชญาเกิดใหม่ตะโกน “สิบกว่าปีมาแล้วที่พวกเราพยายามสร้างกฎและทฤษฎีทางโบราณคดี ที่มีความเป็นโบราณคดีล้วนๆ ผมเองได้คิดกฎและทฤษฎีเหล่านี้ตั้งสิบถึงยี่สิบข้อ”

“คุณจะพูดให้ผมฟังสักข้อสองข้อได้ไหม” ผมเอ่ยปากและก็พบว่า ไม่ได้มีผมเพียงคนเดียวเท่านั้นที่ร้องฟังคำตอบนี้ เพราะเด็กแห่งยุคบุปผาชนก็เตรียมพร้อมที่จะจดคำตอบเหล่านั้นลงไปบนกระดาษที่ขรุขระของเขาอย่างเงียบๆ เช่นกัน

“ข้อหนึ่ง” นักปรัชญาเริ่ม “คนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ไม่ได้ทำทุกสิ่งที่พวกเขาทำขึ้นไว้ในแหล่งโบราณคดี ข้อสอง ของบางชิ้นที่พวกเขาทิ้งไว้ได้ย่อยสลายตามกาลเวลา และสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถพบได้โดยนักโบราณคดี” “ผมไม่อยากจะดื้อจนนะครับ” ผมพูดแทรกขึ้น “แต่ผมเชื่อว่าไฮนริช ชลิมันน์ ก็รู้เรื่องพรรคนี้อยู่แล้วตอนที่เขาขุดค้นที่เมืองทรอย”

“ถ้าเขาู้เรื่องพรรคนี้จริง” นักปรัชญาโต้กลับ “เขาก็ไม่เคยพูดออกมาอย่างชัดเจน ผมต่างหากที่เป็นคนระบุถึงมันอย่างชัดเจน”

“ลูกชาย” คนรุ่นเก่าพูดขึ้น “ผมเดาว่า เรื่องที่คุณพูดมาทั้งหมดนี้คงทำให้พวกเรานอนตายตาหลับกันแน่”

“ผมยังคิดทฤษฎีพวกนี้ด้วย...” นักปรัชญาพูดต่อ “...ข้อสาม วัตถุที่ถูกทิ้งอยู่บนแหล่งโบราณคดีที่มีความลาดชันจะร่วงตกลงมายังที่ต่ำกว่า ข้อสี่ วัตถุที่กลิ้งลงมาจากที่ลาดชันนี้ ชิ้นที่เบากว่าสามารถกลิ้งไปได้ไกลกว่าวัตถุชิ้นที่มีน้ำหนักมากกว่า”

“รอเดี๋ยวก่อน...ลูกชาย” ชายรุ่นเก่าขัด “เธอได้พูดสิ่งที่ผมคิดว่าจะพูดอยู่พอดี บ่อยครั้งที่เราทำตามสิ่งที่เรียกว่ากฎทางโบราณคดี แล้วกลายเป็นว่าสิ่งนั้นไม่ได้เป็นกฎของพฤติกรรมมนุษย์ แต่ว่าเป็นตัวอย่างของกฎทางกายภาพที่เชื่อมโยงกับการก่อตัวของแหล่งโบราณคดี และ...โอ้ลูกชาย กฎพวกนี้เป็นแค่กฎทางธรณีวิทยา”

นักปรัชญาเกิดใหม่ มีใบหน้าฉายรอยยิ้มแห่งชัยชนะ “ข้อโต้แย้งพวกนี้ถูกพูดมาตั้งหลายหนแล้ว” เขาสำทับ “พวกมันก็ถูกลบล้างไปอย่างสิ้นเชิงโดย ริชาร์ด วัตสัน ซึ่งเป็นทั้งนักธรณีวิทยาและนักปรัชญา ในบทความของเขาที่ตีพิมพ์ในนิตยสาร American Antiquity (Watson 1976.65) เขาพูดไว้อย่างชัดเจน และผมก็ขอนำมาพูดซ้ำว่า “ถึงแม้สมมติฐานทั้งหลาย

จะมีรากฐานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกฎทางธรณีวิทยา แต่ว่าสมมติฐานเหล่านั้นมีความเป็น
โบราณคดีโดยเฉพาะตอนที่พวกมันถูกใช้ในการตีความหลักฐานทางโบราณคดี”

ตอนนี้ชายรุ่นเก๋าก็ยิ้มขึ้นมาบ้าง “อ้อ... เหรอ นั่นต่างกันนะ” เขาเปรย “กรณีนั้น ผม
เดาว่าโบราณคดีคงพลาดกฎข้อสำคัญไปแล้ว”

“อะไรล่ะ” เด็กชายแห่งยุคบุปผาชนถามขึ้นมาอย่างจริงจัง ดินสอของเขาเตรียมพร้อม
อยู่ในมือ

“ตามข้อโต้แย้งที่คุณพูดมานั้น แม้แต่กฎแห่งการเคลื่อนที่ (The law of uniform acceleration)
ก็ควรจะถูกนับว่าเป็นกฎทางโบราณคดีได้ หากกาลิเลโอทิ้งหินบดกับแท่นบดลงมาจากหอเอนปิซา
ได้สินะ”

“คุณอย่าล้อผมเล่นดีกว่า” นักปรัชญาเกิดใหม่บ่น

“ลูกชาย” คนรุ่นเก๋ายิ้ม “ผมจริงจังกับมันและให้ความสนใจกับการนี้อย่างที่สุด และ
เท่าที่ผมรู้...กฎทางโบราณคดีที่แท้จริง มีเพียงแค่ร่างกฎหมายของ มอส-เบนเนต¹ (Moss-Bennett
Bill) เท่านั้น

*** ร่างกฎหมายของ มอส-เบนเนต (Moss-Bennett Bill) ได้มีสถานะเป็นพระราชบัญญัติ
ในปี ค.ศ. 1960 ชื่อว่า พระราชบัญญัติการสงวนรักษาทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ The
Archeological and Historic Preservation Act (Public Law 86-523, 16 U.S.C. 469-469c-2)

นักปรัชญาเกิดใหม่ยึดตัวตรง “ผมคิดว่าคงจะต้องกลับไปตรวจสอบรายการขยะในชั้น
นักเดินทางเสียที” เขาเอ่ย และเคลื่อนตัวผ่านทางเดินไปที่ห้องครัว

“พวกคุณว่าเขาแรงเกินไปแล้ว” เด็กแห่งยุคบุปผาชนดีขึ้น “พวกคุณคงลืมไปแน่ๆ เลย
ว่าเขาเป็นตัวแทนของนักทฤษฎีทางโบราณคดีกลุ่มใหญ่ที่หวังว่าจะเพิ่มความรู้และปรัชญาในงาน
โบราณคดีให้มากขึ้น”

คนรุ่นเก๋ากะดกเบอร์เบินลงคอและกลืนน้ำสีอำพันลงคอครู่หนึ่ง “ลูกชาย เธอเคยดู
อเมริกันฟุตบอลในคืนวันจันทร์ไหม” เขาถามขึ้นในที่สุด

“ก็บางครั้งแหละ” เด็กชายตอบ “ถ้าผมไม่นั่งตรวจตัวอักษรและจัดหน้าหนังสืออยู่”

“ผมถามเรื่องนี้เพราะมีเหตุผล” คนรุ่นเก๋ายิ้ม “ผมพยายามยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบ
ให้คุณเห็นภาพที่ชัดเจน”

“ในเกมอเมริกันฟุตบอลคืนวันจันทร์ เกมนั้นมีผู้เล่น 22 คน อยู่ในสนาม 3 คน อยู่ในห้อง
ผู้บรรยายด้านบน อีกสองคนอยู่ข้างสนาม

สามคนที่อยู่ในห้องผู้บรรยายระหว่างการถ่ายทอดสด สองคนเป็นอดีตผู้เล่นที่ไม่ได้ลง
สนามแล้ว คนหนึ่งเป็นคนที่ไม่เคยลงสนามเลยแม้แต่ครั้งเดียวในชีวิต ใครกันที่คุณคิดว่าเป็นคน
ที่เสียงดังและวิจารณ์ผู้เล่นในสนามอย่างรุนแรงที่สุด”

“คนที่ไม่เคยลงสนามเลยแม้แต่ครั้งเดียวในชีวิต” ผมพูดชัดขึ้น “และชายสองคนที่อยู่กับเขา ก็จะถูกประมาณว่า ‘เอ่อ...มันก็ง่ายนะครับที่จะนั่งวิจารณ์จากตรงนี้ แต่เวลาที่อยู่ในสนามจริงนะมันไม่เหมือนกันนะครับ”

“พูดได้ดี ลูกชาย” ชายรุ่นเก่าหัวเราะในลำคอ “และผมก็อยากให้พวกคุณนึกถึงสัญญาบางอย่างจากเรื่องนี้สักหน่อย สนามหญ้าด้านล่างเป็นสิ่งที่อยู่ต่ำที่สุด เป็นเรื่องทางกายภาพ มันเปียกเหนียว มันเป็นสถานที่ที่คนต้องทำตามคำสั่งและตามระเบียบ ตามขั้นตอน ห้องผู้บรรยายอยู่ในที่สูง แยกออกเป็นเอกเทศ เป็นดั่งสรวงสวรรค์ มันเกี่ยวกับสมอง ความคิดและคำพูด พระเจ้ามันคือคำพูด

“ในตอนนีฟุตบอลคือเกมแห่งการวางแผน (หรือการออกแบบงานวิจัย ถ้าคุณว่า) และที่คุณเรียกปรัชญาที่ต่างกันออกไป ในชีวิตของพวกเราได้เห็นนวัตกรรมในการวางแผนใหม่ ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็น การตั้งรับที่เน้นการอุดหนุนรับด้านหน้า (the nickel defence) การรุกในแนวโค้ง (the flex) การรุกแบบกระจายตัวที่ปีกสองด้าน (the shotgun) หรือการรุกที่สร้างตัวล่อ (the wishbone) อะไรอีกยาวเหยียด มีแผนเหล่านั้นที่ขึ้นกันที่ถูกคิดขึ้นในห้องผู้บรรยาย?”

“ไม่มีสักชิ้น” ผมตอบ “ทั้งหมดถูกคิดโดยพวกพี่เลี้ยงและผู้ฝึกสอนที่อยู่ข้างสนาม”

“พวกพี่เลี้ยงและผู้ฝึกสอนหลายคนเป็นอดีตผู้เล่นที่ยังมีความผูกพันส่วนตัวอยู่กับกีฬา เป็นคนที่อุตสาหกรรมความรู้จากข้อผิดพลาด สร้างแผนการใหม่ ๆ และกลับไปพิสูจน์สิ่งเหล่านั้นในสนามจริงอีกครั้ง” คนรุ่นเก่าอธิบายต่อ

“ผมรู้ว่าคุณพูดถึงอะไร” เด็กแห่งยุคบุปผาชนกล่าวเสริม แต่เราทั้งสองก็รู้ทันทีว่าเขาโกหก

“มีนักโบราณคดีราวสี่พันกว่าคนที่ยังทำงานภาคสนามทางโบราณคดีในอเมริกาตอนนี้” คนรุ่นเก่าพูด “คนพวกนั้นส่วนใหญ่เป็นผู้เล่น บางคนก็เป็นตัวสำรอง บางคนก็เป็นแค่ตัวเสริมแถวสองหรือแถวสามที่เข้าแถวรออยู่ แต่เมื่อมีคนเรียกพวกเราไปทำงาน พวกเราก็ทำงานสุดกำลัง และเราต้องฟังคำแนะนำพร้อมการวางแผนจากคนจำนวนหยิบมือเรียกว่าเป็น พี่เลี้ยงทางโบราณคดี เขาเหล่านั้นเป็นทหารผ่านศึกที่พวกเราให้ความนับถือเพราะเขาได้ใช้ประสบการณ์ของพวกเขาคอบแทนวงการโบราณคดีอย่างคุ้มค่าและสมศักดิ์ศรี”

ตอนนี้ เรากำลังมีนักโบราณคดีสายพันธุ์ใหม่ เป็น โฮเวิร์ด โคแซล อวตารมาในภาคโบราณคดี เขา นั่งอยู่ในห้องส่งข้างบนโนนและอั้งอิง แอมเพล คุณ และ คาร์ล พอพเปอร์ เขาเคาะการวางแผนของเราอีกชั้นหนึ่งและแนะนำเราเมื่อพวกเราไม่ได้มีชีวิตอยู่บนความคาดหวังของเขา “ลูอิส บินฟอร์ด เคยเป็นชายที่หัวไวที่สุดในสนาม แต่พูดกันตรง ๆ ว่าฤดูกาลนี้เขากลายเป็นกองหน้าผ้าเย็นไปซะแล้ว” หรือ “น่าตกใจมากที่เห็นคนเจนสนามอย่าง สตรูเอเวอร์ ทำพลาดเหมือนมือใหม่หัดขับแบบนี้”

“สิ่งที่ผมกังวลที่สุด ลูกชาย ก็คือจำนวนคนที่อยู่ในสนามด้านล่างน้อยลงทุกปี ในขณะที่มีคนบนอัฒจันทร์และในห้องผู้บรรยายมากขึ้น จริงอยู่ การอยู่บนนั้นเป็นชีวิตที่ยอดเยี่ยม แต่มันเป็นที่เพาะความโอหังชั้นเอกทีเดียว ไม่มีสักคนบนนั้นที่ดูซุ่มซ่ามเงอะงะ ในกรณีนั้น การจำแนกเศษภาชนะดินเผาผิด หรือ แบ่งผนังชั้นดินพลาด เขาก็จะโยนความผิดให้ผู้อื่นและไม่เคยพาตัวเองไปตกเป็นเป้าวิจารณ์เลย ชายเหล่านั้นอยู่ในที่เปิดเผยเป็นจุดสนใจ บางคนกลายเป็นดาราดัง สิ่งที่มีคนมองข้ามไปเสมอคือชายเหล่านั้นได้สร้างแผนและทฤษฎีที่มีผลกระทบเพียงเล็กน้อยต่อเกมในสนาม เพราะว่าพวกเขาอยู่ห่างจากสนามเกินไป”

“พวกผู้เล่นก็รู้ดีถึงปัญหาเหล่านี้ โดยเฉพาะชาวโบราณคดีรับจ้างและพวกทำงานประจำ เพราะพวกเราคิดว่าคนพวกนั้นคิดว่าเราเป็นพวกโง่ทึม เป็นแค่ไอ้บ้านนอกอากาบเหงื่อตัวเหม็นเปรี้ยว และพวกเราที่รู้สึกเหงาช่วยมากกว่าเรื่องพวกนี้ ลูกชาย นั่นคือสัจธรรมแห่งพระเจ้า”

“แต่คุณจะมองข้ามความสำคัญของทฤษฎีทางโบราณคดีไปไม่ได้นะ” เด็กแห่งยุคบุปผาชนกล่าวอีก “ผมมั่นใจว่าคุณต้องใช้ทฤษฎีของบินฟอร์ด (1977) ที่เรียกว่า *ทฤษฎีระดับกลาง* (Middle range Theory) ในงานของคุณแน่”

“แน่นอนอยู่แล้ว” ชายรุ่นเก่าเอ่ย “ผมเคยใช้มันในการจัดระเบียบและสร้างความเข้าใจให้กับข้อมูลของผม หมายความว่า เมื่อคุณหยุดคิดถึงมัน หนึ่งในจุดประสงค์หลักก็คือทฤษฎีหนึ่งปัญหาสำคัญที่มากับพวกคนที่อยู่ในห้องส่งก็คือ คนพวกนั้นเริ่มจะคิดว่า ‘ทฤษฎีทางโบราณคดี’ เป็นอีกสาขาหนึ่งโดยชอบธรรม และเป็นสาขาหนึ่งที่มีทั้งศักดิ์และศรีสูงส่งกว่าการแสวงหาข้อมูลในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อเขาต้องลงแรงเขาก็คิดว่ามันแยแล้ว บางคนก็คิดหนักถึงขั้นนิยามตัวว่าเป็นนักปรัชญาวิทยาศาสตร์”

“ผมคิดว่านั่นก็น่าสนุกดี” เด็กแห่งยุคเจ็ดสิบเปรยขึ้น

“ลูกชาย” คนรุ่นเก่าเอ่ย “มันควรจะน่าตื่นเต้นอยู่หรอก หากเราคิดส่วนดีจากมันได้สักเล็กน้อย โชคร้ายที่ส่วนใหญ่มันมักเป็นสิ่งที่แย่ยิ่งกว่าการทำงานภาคสนามเสียอีก”

“แต่ว่าคนที่สร้างการสนทนาเหล่านี้ขึ้นมาคือนักปรัชญาไม่ใช่หรือ” เด็กแห่งยุคเจ็ดสิบกล่าว

“มันก็ถูกอยู่” คนรุ่นเก่าเอ่ย “เวลานี้เราก็มักมีนักปรัชญาที่ไม่รู้เรื่องราวทางโบราณคดี มาคอยให้คำแนะนำนักโบราณคดี ผู้ซึ่งไม่รู้เรื่องปรัชญาเลยแม้แต่ชนิดเดียว”

“แต่ว่าพวกเขาต้องการให้งานโบราณคดีใช้หลักปรัชญาในการทำงานมากกว่านั้น” เด็กคนเดิมตอบ

“ผมจะบอกอะไรคุณให้เอาบุญสักอย่าง” คนรุ่นเก่าเอ่ย “ถ้าผมคิดว่าผมจะทำงานโบราณคดี ฉันก็คิดว่าผมคงจัดเป็นนักโบราณคดีชั้นสอง มากกว่านักโบราณคดีชั้นสามแล้วละมัง”

“แต่ว่างานโบราณคดีจะให้อะไรกับโลกได้มากกว่านั้นไหมล่ะ”

ชายรุ่นเก่าเอนหลังไปฟังแก้อี และจิบเหล้าเบอร์เบินในมือ “ถามได้ดี” เขาพูด “เราไต่ยีน เรื่องราวของงานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับมานุษยวิทยามายาวแล้ว เราจะทำอะไรให้กับ สาขาสังคมศาสตร์ แล้วก็ให้โลกของเราบ้าง แน่แน่นอนว่าพวกเราทั้งหมดกำลังรอเพื่อนที่พลัดพราก กันไป ให้กลับมาพร้อมกับกฎอันยิ่งใหญ่อันแรกของเขา แต่ว่าผมอยากจะโยนคำถามนี้ไปรอบ ๆ และถามว่าจริง ๆ แล้วโลกต้องการอะไรจากงานโบราณคดีกันแน่

“ถ้าผมเปิดโทรทัศน์ หรือเดินผ่านแผงขายหนังสือข้างถนน ผมจะบอกคุณว่าผมเห็นอะไร ผมเห็นว่าโลกต้องการให้งานโบราณคดีสอนเขาบางอย่างเกี่ยวกับเรื่องราวของผู้คนในอดีต โลก ไม่ได้ต้องการทฤษฎีญาณวิทยา (Epistemology) เหล่านั้นจากพวกเรา พวกเขาต้องการไต่ยีน เรื่องราวของ โอลดิวไว กอร์จ หรือ สโตนเฮนจ์ หรือ มาซู บีชชู ผู้คนค่อย ๆ ตระหนักว่าโลกเรามี ประวัติศาสตร์อายุสามล้านปีเกิดขึ้นก่อนเรื่องราวที่ถูกจดบันทึกไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์ผ่าน ตัวอักษร พวกเขามองว่างานโบราณคดีเป็นวิทยาศาสตร์และเป็นศาสตร์เพียงสาขาเดียวเท่านั้น ที่มีกำลังและศักยภาพพอที่จะค้นคว้าเรื่องในอดีตให้กระจ่างได้

“ผมจำได้ว่า บิล แชนเดอร์ส ครั้งหนึ่งเคยบอกเหตุผลที่นำจะทำให้เราเลือกทำงาน โบราณคดี ซึ่งเหตุผลคือ โบราณคดีทำหยาความอยากรู้อยากเห็นและสติปัญญาของพวกเรา และผมก็สงสัยว่าเรากำลังทำมันที่สุดกันแล้วหรือยังจากมุมมองนั้น ความต้องการทำงานมากขึ้น (หรืออาจหมายถึงการทำงานและพัฒนา) จะเกิดขึ้นมาเองหลังจากนั้นตามธรรมชาติ ผมไม่คิดว่า เซอร์ไอแซค นิวตัน หรือ เกรเกอร์ เมนเดล จะวิ่งป่าวประกาศไปทั่วว่า ‘ข้านี้แหละคือผู้สร้างกฎ’ กฎทั้งหลายของเขาเติบโตอย่างไม่เห็นแก่ตัวจากความพยายามที่ตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น เท่านั้น

“ลูกชาย ถ้าโลกนี้ต้องการปรัชญา มันก็ควรจะเป็นหน้าที่ของนักปรัชญา*ไม่ใช่ธุระของ นักโบราณคดี* ผมไม่ชอบเรามาตั้งสับสนอยู่กับคำถามที่ว่าโลกต้องการอะไรจากงานโบราณคดี และเราไต่ยีนหลังให้กับจุดเด่นของเราที่เราทำได้ดีที่สุด ในความเห็นของผม ความรับผิดชอบหลักของเราต่อโลกนี้ก็คือ การทำงานวิจัยโบราณคดีขั้นพื้นฐานให้ได้ดีเสียก่อน”

“คุณรู้ไหม” เด็กชายแห่งยุคบุปผาชนเอ่ย “ตั้งแต่ที่ฟังคุณพูดมาจนถึงตอนนี้ ผมคิดว่า มันคงจะดีมาก ถ้าคุณกรุณาให้เกียรติเขียน บทสรุปสำหรับหนังสือเล่มใหม่ที่ผมกำลังตรวจแก้ อยู่ตอนนี้ มันเป็นเรื่องเกี่ยวกับทิศทางของงานโบราณคดีในอนาคต”

“ผมไม่แน่ใจว่าจะสามารถเขียนเรื่องราวในอนาคตได้น่าสนใจขนาดนั้น” ชายรุ่นเก่าตอบ

“นั่นแหละเป็นเหตุผลสำคัญที่บทสรุปของคุณจะสร้างความสมดุลให้หนังสือเล่มนี้มากขึ้น” เด็กชายพูดหัวนล่อม “คุณเป็นเสมือนโซ่ข้อกลางที่เชื่อมเรากับเรื่องราวในอดีต คุณได้ก้าว ออกมาจากหน้าโบราณคดีที่เต็มไปด้วยการกล่าวอ้างข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่เป็นประเพณีที่ไม่ ถูกต้อง”

“คุณยกย่องผมเกินไปแล้ว ลูกชาย”

“ไม่หรอกครับ อย่าถ่อมตัวไปเลย” เด็กชายเอ่ย เขาเป็นคนหนึ่งที่ไม่ชินกับการถูกปฏิเสธ “ผมรู้สึกว่าคุณต้องเป็นตัวแทนของยุคสมัยของคุณได้ดีที่สุด ผมจะเป็นเกียรติมาก หากคุณจะกรุณาเขียนบทสรุปให้หนังสือเล่มนี้ของผม”

“เหลวไหล” ชายรุ่นเก๋าตอบสั้นๆ

เด็กชายแห่งยุคเจ็ดสิบลุกขึ้นยืนด้วยท่าที่ไม่สบายอารมณ์ “ผมเห็นจะต้องไปทำรายการขยะในห้องผู้โดยสารชั้นหนึ่งเสียที่ ไม่งั้นผมคงเสียโอกาสเป็นผู้เขียนร่วมในบทความเรื่องนั้น” เขากล่าว “กรุณาใคร่ครวญข้อเสนอของผมให้รอบคอบอีกครั้ง กรุณาอย่าพูดเรื่องสำคัญอีกจนกว่าผมจะกลับมา”

พวกเขาทั้งสองมองเขาเดินหายลับไปในม่านกันห้องโดยสารชั้นหนึ่ง

“คุณมีภูมิคุ้มกันต่อการประจบประแจงที่เยี่ยมมากนะครับ” ผมกล่าวกับชายรุ่นเก๋า “ลูกชาย” เขาพูด “ถ้า (การหาขยะบนเครื่องบิน-ผู้แปล) ทำให้จมูกของพวกเราคล้ายขึ้นมาได้ละก็ พวกเราคงต้องใช้ตารางเทียบสีดินหาความแตกต่างนั้นกันแล้ว”

“ถ้าคุณคิดว่าเขาแปลกจากคนอื่น” ผมเสนอ “ลองมองรอบตัวในการประชุมทางโบราณคดีครั้งต่อไปให้ดีๆ สิครับ”

“เธอก็รู้ว่า” คนรุ่นเก๋าเอ่ย “เราก็มีส่วนผิดในเรื่องนี้ พวกเราทุกคนในภาควิชา ในแวดวงวิชาการ”

“เรารับคนหนุ่มพวกนี้เข้าทำงาน พวกเขาเป็นผลผลิตสดใหม่จากบัณฑิตวิทยาลัย เราให้พวกเขาสอนวิชาพื้นฐานทุกอย่าง ต่อมาก็บอกให้พวกเขาตีพิมพ์ผลงานบ้าง ไม่ก็หายหัวไปเสียทางเล็อกอย่างเดียวของพวกเขาคือจ่ายอมผลิตงานในลักษณะกึ่งสูงกึ่งดิบ หรือเขียนบทความโต้แย้งความคิดกระแสหลักที่ได้รับการยอมรับในวงกว้าง ถ้าเธอหยิบเอาบทความสองแบบนี้ออกจากนิตยสาร American Antiquity แล้วละก็ คงจะเหลือแต่บทวิจารณ์หนังสือในเล่มเท่านั้น”

“ถ้าเราต้องการให้คนหนุ่มพวกนั้นเติบโตขึ้นจริง ๆ สิ่งที่เราควรทำคือการให้พวกเขาเล่าเรียนในปีแรก เพื่อเปิดโอกาสให้พวกเขาเก็บข้อมูลของตัวเองเพื่อสร้างพื้นฐานการทำงานอย่างถูกต้อง เราจะมัวนั่งบึ้งคับให้พวกเขาสอนแปดวิชาแล้วกดดันให้พวกเขาตีพิมพ์ผลงานได้ยังไง”

“คุณพูดถูกแล้ว” ผมสนับสนุน “แต่ว่าเพื่อนของเราสองคนนั้นหาทางออกจากวงจรอุปาทานนั้นด้วยตัวเอง คนหนึ่งสร้างขอบเขตงานหรือความสนใจทางวิชาการที่ไม่จำเป็นต้องก้าวออกมาจากสำนักงานแม้แต่ก้าวเดียว คนหนึ่งก็ได้พบทางโดยให้คนอื่นเขียนหนังสือป้อนให้เขา แล้วเราสองคนก็ให้รางวัลและคำชื่นชมกับเด็กสองคนนั้น”

“แต่ที่เราไม่ได้ให้โดยปราศจากเงื่อนไข” ชายรุ่นเก่าพูด “คุณรุ่นใหม่ นักโบราณคดีไม่ชอบเพื่อนร่วมงานที่ทะเลาะทะเลาะกัน พวกเขาสามารถจะพินิจเหตุผลจากปากของยายทวดเพื่อความก้าวหน้าได้ พวกนักธุรกิจหรือพวกในวงการธุรกิจ ทนการกระทำนี้ได้มากกว่า พวกเขามักพูดว่า ‘ไอ้มันนี่เป็นตัวแสบแท้ ๆ แต่เขาจะต้องทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ’ นักโบราณคดีไม่ต้องการเพื่อนร่วมวงการเป็นไอ้ตัวแสบแบบนั้น มันดูน่าฆ่าเสียมากกว่า”

พนักงานบริการประจำเครื่องเข็นรถเครื่องดีมีมาหยุดต่อหน้าพวกเราครู่หนึ่งเพื่อดูว่าพวกเราต้องการเติมเครื่องดีมีอีกไหม ในขณะที่เติมแก้วเครื่องดื่ม ผมถือโอกาสถามเรื่องราวของเพื่อนของพวกเราที่ไปตรวจสอบรายการขยะของเครื่องบิน

“คนที่อยู่ทางท้ายเครื่องบินทำอะไรจะเจอปัญหาเข้าแล้ว” เธอพูดอย่างครุ่นคิด “ดิฉันคิดว่าเขาเจอกับถุงอาเจียนเข้าไปสองสามถุง”

“เฮ้อ” คนรุ่นเก่าเอ่ย “ไม่มีใครพูดว่างานภาคสนามมันง่ายสักหน่อย”

“แล้วตกลงว่าคนพวกนั้นต้องการหาอะไรกันแน่คะ?” เธอถาม

“เท่าที่ผมทราบ” ผมตอบ “พวกเขาพยายามจะพัฒนาความเข้าใจพื้นฐานต่อการตีความทางโบราณคดีให้กับพวกเรา เพราะว่าโบราณคดีคือการศึกษาขยะของผู้คนในอดีต พวกเขาหวังว่าจะได้ค้นพบกับรูปแบบการทิ้งขยะที่จะช่วยพวกเราทำงานได้ครับ”

ตาของชายรุ่นเก่าจ้องพนักงานบริการที่เดินลอดผ่านไปในห้องโดยสารอีกห้อง

“ลูกชาย...ผมขอทดสอบคุณด้วยคำถามเกี่ยวกับสมมติฐานสักข้อหนึ่ง สมมติว่าคุณกำลังทำงานอยู่ในแหล่งโบราณคดีของวัฒนธรรม อริคารา อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 16 ในรัฐเซาท์ดาโกตา ที่นี้เต็มไปด้วยขยะโบราณ ทั้งกระดูกสะบักของควายไบสัน ที่ทำเป็นเสียมและจอบเพื่อขุดดิน กล้องสูบยาจากหินแคลไซต์สีแดง หินควอตไซต์จากเทือกเขาปิโจ หม้อลายเชือกทาบ ทั้งที่คุณรู้ว่าของพวกนี้คืออะไร แต่ว่าคุณก็ยังต้องตีความพวกมันอยู่ดี ระหว่างบันทึกของนักเดินทางฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีนี้ และรายงานเกี่ยวกับการทิ้งขยะจากทุซอนในปัจจุบัน ในปี 1981 เธอจะใช้ข้อมูลชิ้นไหนในการตอบคำถาม?”

“ผมคิดว่าคุณคงรู้คำตอบอยู่แล้ว” ผมอมยิ้ม

“ถ้าอย่างนั้นทำไมผมถึงต้องแยกความรู้สึกของผมในการใช้ข้อมูลเด็กทั้งสองคนนั้นกับใช้รายงานการตรวจสอบขยะจากทุซอนด้วยเล่า” เขาย้ำอย่างหนักแน่น

“นั่นเป็นเพราะว่าคุณยังเชื่อใน *วัฒนธรรม*” ผมพูด “แต่สิ่งเดียวที่เด็กพวกนั้นสนใจก็คือ *พฤติกรรม*”

“ผมเดาว่านั่นก็ถูก” เขาเอ่ยอย่างครุ่นคิด “ผมคิดว่า ผมเชื่อในบางอย่างที่คุณเรียกว่า วัฒนธรรมอริคารา และคิดว่าคุณควรจะรู้เรื่องราวต่อไปนี้ถ้าคุณทำงานอยู่ในแหล่งโบราณคดีอริคารา”

“ผมคะเนเอาว่า ดังที่ อีริค วูล์ฟ ได้ตั้งข้อสังเกตเอาไว้ในบทความของเขาที่ตีพิมพ์ใน นิตยสารไทมส์ คุณเป็นคนหนึ่งที่ไม่ได้มองว่าวัฒนธรรมเป็นตัวอธิบายพฤติกรรม” ผมเสนอ “ผมว่าคุณคิดว่าวัฒนธรรมสามารถอธิบายได้ด้วยกฎสากล หรือ การปะทะสังสรรค์ทางจิตวิทยา (psychological encounters) หรือ การวางแผนที่เกี่ยวกับตัวเลือกทางเศรษฐกิจ (strategy of economic choice) นั่นก็คงไม่มีผลอะไรมากนัก ถ้ากรอบการตีความ (interpretive framework) ก็มาจากข้อมูลของทางชาติพันธุ์ของชนเผ่าโบราณ หรือยุคอุตสาหกรรมของอเมริกาในศตวรรษที่ 20 ไซ้ไหมล่ะ”

“ไม่หรอก แต่แน่นอนว่ามันทำให้งานโบราณคดีง่ายขึ้น” คนรุ่นเก่าเอ่ย “สิ่งหนึ่งที่เรารู้สึกไปว่าเราต้องเชี่ยวชาญวรรณกรรมทางมานุษยวิทยาด้วย”

ชายรุ่นเก่าหยุดพูดในขณะที่นักปรัชญาเกิดใหม่และเด็กชายแห่งยุคบุปผาชนได้เดิน กลับมานั่งที่เก้าอี้ของตัวเอง สมุดบันทึกของเขาทั้งสองเต็มไปด้วยข้อมูลเชิงพฤติกรรมและใบหน้า ของทั้งสองมีร่องรอยแห่งความสำเร็จ

“เราพลาดอะไรไปบ้างหรือเปล่า” เด็กแห่งยุคเจ็ดสิบเอ็ดถาม

“ไม่มากเท่าไรหรอก” ชายรุ่นเก่าเอ่ยตอบ “ผมแค่ช่วยแก้ความคิดให้เพื่อนของเราคนนี้ ว่า ต่อไปสิ่งที่เรียกว่ามานุษยวิทยาจะดำเนินต่อไป และตอนนี้จะไม่วิวัฒนาการเป็นกระบวนทัศน์ หลักรักอีกต่อไปแล้ว”

“ผมกังวลนิดหน่อยในเรื่องนั้น” ผมยอมรับ “ตอนนี้ผมมีความคิดว่ามานุษยวิทยาคล้าย จะหลงทางเหมือนเรือที่ไร้หางเสือ ผมรู้สึกว่ามันอาจจะแตกออกไปเป็นสาขาย่อยๆ อีกมากมาย สาขาที่ทุกคนก็ต่างมีความคิดเป็นของตัวเอง อย่างไรก็ตามมันอาจจะไม่น่าตื่นเต้นเท่าที่มันเคยเป็น อัตราการลงทะเลเบียนเรียนได้ลดลงไปทั่วประเทศ ตลาดงานก็อยู่ในภาวะย่ำแย่ ผมสงสัยว่าเหตุผล สำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้สาขามานุษยวิทยาไม่ลงรอยกัน ตามความเข้าใจของคนทั่วไปส่วนใหญ่ คนพวกนั้นคาดหวังผลตอบแทนบางอย่างจากพวกเรา แต่ที่เราไม่สามารถขายตัวเองได้แบบเดียวกับ ศาสตร์สาขาอื่นที่มีความเป็นปึกแผ่นและเร้าร้อนมากกว่า”

“วูล์ฟไม่ได้บอกกับเธอในบทความของเขาที่ลงตีพิมพ์ในนิตยสาร ไทมส์ หรือว่า กระบวนทัศน์หลักต่อไปที่กำลังจะมาถึงคืออะไร” ชายรุ่นเก่าหันไปถามเด็กแห่งยุคบุปผาชน ผู้ซึ่ง กำลังหวังถึงชื่อหนังสือเล่มต่อไปของเขา

“ไม่เหรอ?” คนรุ่นเก่าเอ่ย “เขาพูดถึงสิ่งอื่นที่คนอื่น ๆ ได้เคยพยายามกันมาแล้ว เช่น วัฒนธรรมทางวัตถุ (cultural materialism) นิเวศวิทยาวัฒนธรรม โครงสร้างนิยมแบบสำนักคิด ในฝรั่งเศส (French structuralism) มานุษยวิทยาการระลึก และมานุษยวิทยาสัญลักษณ์ (cognitive and symbolic anthropology) และอื่นๆ อีกมากมาย แต่เธอรู้ไหมว่าไอ้สิ่งที่พูดมาทั้งหมดนี้ไม่มี สักอันที่เกี่ยวกับการทำงานภาคสนามแม้แต่เสี้ยวเดียว”

“แต่ว่ามันก็มีประโยชน์นะครับที่เราจะมีแนวคิดเหล่านี้เอาไว้” ผมเสริมขึ้น

“นั่นแหละคือสัจธรรมแห่งพระเจ้า” เขาเห็นด้วย “แต่อะไรล่ะที่เป็นสิ่งยึดโยงเราไว้ด้วยกัน? อะไรล่ะที่ช่วยให้เราเดินไปด้วยกันและไม่แยกตัวออกไปเป็นศาสตร์สาขาอื่นที่มีทั้งศักดิ์ศรีในตัวเองและตัดขาดจากงานโบราณคดีโดยสิ้นเชิง? อะไรที่ทำให้ชายที่ศึกษาหรือทำงานเกี่ยวกับกำเนิดการสร้างโลกและนิทานปรัมปราของชาวเมารียังสนทนากับชายที่ศึกษาเรื่องเครื่องมือหินของชาวอินเดียนในยุคโบราณ”

“ในภาควิชาของผม” ผมพูด “พวกเขาไม่ได้มีบทสนทนาแบบนี้กันแล้ว”

“ภาควิชาของผมก็เหมือนกัน” เขาพูด “แต่พวกเขาเคยพูดกันแบบนี้ และพวกเขาเคยพูดกันเพียงเพราะว่าพวกเขายังมีความเข้าใจที่ไม่ชัดเจนในสิ่งที่ตัวเองสนใจ พวกเขาทั้งหมดเชื่อใน ‘การผานกันเป็นหนึ่ง’ ซึ่ง ‘วัฒนธรรมร่วม ความเชื่อ และการให้คุณค่า ถูกผานรวมกัน เป็นสิ่งที่พวกเราเรียกว่า วัฒนธรรม”

“ถูกแล้ว” ผมพูด “แต่ตอนนี้นักโบราณคดีที่ศึกษาเรื่องอินเดียนโบราณคงจะบอกคุณว่า เครื่องมือหินของพวกเขาก็อธิบายได้ดีที่สุดโดยใช้ หลักการหาอาหารอย่างไรเพื่อให้ได้ปริมาณอาหารมากที่สุดจากการล่าแต่ละครั้ง (Optimal Foraging Strategy) และนักชาติพันธุ์วิทยาที่ศึกษาชาวเมารีก็คงจะบอกคุณว่า เรื่องราวการสร้างโลกของเขาสามารถใช้อธิบายได้ด้วยตรรกะสากล (Universal Logic) ที่มีอยู่ในความคิดของแหล่งข้อมูลของเขา”

“เธอรู้ไหม” คนรุ่นเก่าเอ่ย “เรามีนักชาติพันธุ์วิทยาแบบนั้นที่ภาควิชาของผมเหมือนกัน เขาบอกผมครั้งหนึ่งว่า ‘ผมไม่ได้สนใจในทุกสิ่งที่คุณสามารถ สัมผัส ดม ชิมรส ชั่งน้ำหนัก วัด หรือนับได้ ทั้งหมดนี้มันไม่จริงทั้งนั้น ของจริงเพียงอย่างเดียวมันอยู่ในหัวของผม’ เขาพูดเอา ๆ เรื่องที่อยู่ในหัวของเขาและเขาคิดว่ามันสำคัญอยู่ตั้งนาน แต่ผมก็ยังนึกอะไรไม่ออกอยู่ดี”

“วันหนึ่งเขาก็ตีพิมพ์ผลงานเรื่องชาติพันธุ์ที่เขาศึกษา และผมเลยเข้าใจว่าทำไมเขาจึงพูดว่าของที่อยู่ในหัวของเขาเป็นเรื่องสำคัญนักเพราะว่า เขาคิดและแต่งข้อมูลทั้งหมดนั้นขึ้นมาเอง”

นักปรัชญาเกิดใหม่ ขยับตัวอย่างกระสับกระส่าย “ไม่น่าเชื่อ” เขาพูด “พวกคุณยังไม่รู้จักสักที่ว่าตั้งสิบปีแล้วที่กระบวนทัศน์ใหม่ คือ ปฏิฐานนิยมเชิงเหตุผล (Logical Positivism) ที่สามารถมองเห็นและพิสูจน์ได้ มันยากที่คุณจะทำหาคำตอบทางโบราณคดีได้โดยปราศจากสิ่งเหล่านี้”

ชายรุ่นเก่ามวนบุหรี่ช้า ๆ เด็กชายแห่งยุคบุปผาชนโดดผลุงขึ้นมามองชายรุ่นเก่า ก่อนจะทรุดตัวลงไปด้วยท่าที่ผิดหวัง เมื่อพบว่าสิ่งที่อยู่ในมือชายรุ่นเก่าเป็นเพียงแค่อายุบราคาถูกยี่ห้อบูล เดอร์แฮม

“คุณเคยคิดดูบ้างไหม” คนรุ่นเก่าเอ่ยต่ออย่างตั้งใจ “ถึงความหมายโดยนัยของการหาความหมายทางโบราณคดีได้โดยปราศจากหลักการทางวัฒนธรรม”

“คุณกำลังล้อเล่นอยู่ใช่ไหมล่ะ หรือ คุณกำลังชี้หน้าเราอยู่ใช่ไหมล่ะ” นักปรัชญาเกิดใหม่กล่าว

ชายรุ่นเก่าเงยหน้าไปครู่หนึ่งก่อนจะปล่อยให้ตัวเองอมยิ้มขึ้นมา “ลองนี่ดู” เขาพูด

“นักชาติพันธุ์วิทยาคนหนึ่งพูดว่า ‘ผมสนใจแค่เรื่องความเชื่อ ตำนาน และสัญลักษณ์เท่านั้น ผมไม่เก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ’ เขาสามารถเดินเข้าไปในหมู่บ้านที่ฟิลิปปินส์และไม่แม้แต่จะขายตามองหาชั้นบันได นาข้าวโคลนตม และบ่อปลาชนิด แล้วก็แค่ถามคนพื้นเมืองถึงเรื่องความฝันของพวกเขาและวิญญาณของบรรพบุรุษ ไม่ว่าเขาจะทำอะไรก็ตาม ไม่ว่าเขาจะคิดสรรข้อมูลที่จะเก็บสักแค่ไหน เมื่อเขาออกจากหมู่บ้าน มันก็ยังคงอยู่ที่นั่น ในปีถัดไป ถ้าฮัล คองคริน (Hal Conklin) หรือ อาร์ม เยนโกยาน (Aram Yengoyan) มาที่นี่ พวกเขาจะทำนาชั้นบันได นาข้าวโคลนตม และบ่อปลาก็ยังอยู่ที่เดิมเพื่อรอการศึกษาต่อ”

“แต่นักโบราณคดีควรจะพูดหรือว่า ‘ฉันสนใจแค่ตำนาน เรื่องเล่าและสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมของพวกเขาเท่านั้น ฉันจะไม่เก็บข้อมูลเรื่องวิถีชีวิตหรือการวิธีการหาอาหารของคนพวกนี้หรอก’ แล้วเขาก็ออกไปที่แหล่งที่อยู่อาศัยของคนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่อยู่ใต้หน้าผาและทำการขุดค้น เขาตรงไปที่ภาพสัญลักษณ์ รูปปั้นขนาดเล็ก ไม้เท้าที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม และ รูปจำลองของนกที่ทำจากไม้ เพียงเท่านั้น แล้วเขาจะอย่างไรกับ แท่งไม้ที่ใช้ขุดดิน สายสะพายที่ใช้หัวของ และกระดูกวาง ที่เขาพบระหว่างการขุดค้นเพื่อหาของชิ้นอื่น ๆ ที่เขาตั้งใจว่าจะเจอ? เขาจะต้องปฏิเสธสิ่งของเหล่านั้นเพราะว่ามันไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาการวิจัยของเขาด้วยไหม? เขาจะต้องตักมันออกไปทิ้งในกองขยะด้วยหรือเปล่า? หรือว่าเขาต้องห่อมันและเก็บพวกมันไว้ในห้องเก็บของที่ปิดตาย ในความหวังว่าเขาสามารถหาใครมาทำงานกับพวกมันได้อีกครั้ง สำหรับนักเรียนบางคนในวันข้างหน้าเพื่อบรรเทาความรู้สึกผิดของเขาเอง เพราะสถานการณ์การทำงานองงานชาติพันธุ์วิทยาต่างจากโบราณคดีตรงที่งานโบราณคดีไม่สามารถเดินทางกลับไปอีกครั้งหลังการทำวิจัยครั้งแรกและก็ยังพบกับของเหล่านั้นในบริบทดั้งเดิมได้อีก ของพวกนั้นมันหาย (และบริบทได้ถูกทำลาย-ผู้แปล) ไปตั้งแต่การขุดค้นครั้งแรกแล้ว...ไอ้ลูกชาย”

“ถ้านักชาติพันธุ์วิทยาที่ศึกษาชนเผ่าของฟิลิปปินส์คนนั้นต้องสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคลเกี่ยวกับเรื่องศาสนา หลังจากสัมภาษณ์เสร็จนักชาติพันธุ์วรรณานคนนั้นก็ได้อ่านผู้นี้เพื่อที่จะไม่มีใครมาสัมภาษณ์เขาเรื่องการทำการเกษตรได้อีก” ผมพูดชัด

“ตรงเผง ไอ้ลูกชาย” เขาเอ่ยตอบ “โบราณคดีเป็นวิชาในสาขามานุษยวิทยาเพียงสาขาเดียวที่เราฆ่าแหล่งข้อมูลของเราระหว่างการศึกษาราวของพวกเราเอง”

“ยกเว้น นักมานุษยวิทยากายภาพมักง่ายบางคน” ผมพูด

“อืม...ใช่ ยกเว้นเรื่องนั้น”

แต่ว่า นั่นไม่ได้เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากการหาความหมายทางโบราณคดีและโบราณคดี ประเพณีหรือไง?” นักปรัชญาเกิดใหม่เอ่ยถาม “แน่นอนอยู่แล้วว่าคุณจะต้องไม่จำกัดสมมติฐาน เพื่อพิสูจน์และให้ความสนใจข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสมมติฐานมากกว่าจะต้องมานั่งจดบันทึกทุกอย่างที่พบ”

“แล้วสมมติฐานอื่นๆ จากนักโบราณคดีคนอื่นล่ะ” ผมถาม “คุณไม่รู้สิไม่สบายใจบ้าง หรือเฝ้าเงาในการทำลายข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักฐานเหล่านั้นเพื่อตอบคำถามของคุณ”

“อืม...ไม่ครับ เพราะว่าผมไม่ต้องชูดค้อย่างจริงจังแล้วตอนนี้” นักปรัชญากล่าวตอบ “ผมมองว่าบทบาทของตัวเองอยู่ในฐานะผู้สร้างสมมติฐานที่จะสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานให้กับผู้อื่น มีนักโบราณคดีอีกตั้งหลายคนที่ทำอย่างอื่นไม่เป็นนอกจากชูดคั้น คุณก็ปล่อยให้คนพวกนั้นเป็นคนชูดกันไปชิตครับ”

“ฟังนะ” เขาพูด “ผมคงไม่สามารถพูดได้ดีกว่า ข้อเขียนของ ชิฟเฟอร์ ที่ได้เขียนไว้ในหนังสือของ ดิค กูลด์ เล่มที่เกี่ยวกับงานชาติพันธุ์วรรณาทางโบราณคดี ที่ถูกตีพิมพ์ในปี 1978 หน้า 247 ผมก็คงจะพูดเหมือนเขาว่า “ผมรู้สึกเป็นอิสระที่จะศึกษากฎต่าง ๆ เมื่อใดก็ตามที่ผมต้องการ แล้วแต่โอกาสมันจะพาไป ผมคิดว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องชูดดินเป็นระยะ ๆ เพื่อจะยืนยันว่าตัวเองเป็นนักโบราณคดีเลยด้วยซ้ำ”

“ลูกชาย” คนรุ่นเก่าเอ่ย “ผมว่าแหล่งโบราณคดีที่อากีหมึ้นกว่าแห่งข้างนอกนั้นก็คงถอนใจโล่งอกกันแล้วละที่นี้”

ในตอนนี้องค์ก็เกิดความแปรปรวนของอากาศขึ้น ขณะที่พวกเรากำลังยึดตัวไปหยิบเครื่องดื่ม แม่น้ำโคโลราโดที่คดโค้งและสองประกายเงาวับราวกับริบบิ้นอยู่ใต้เครื่องบิน เหนือหัวพวกเรานั้นเป็นสัญญาณเตือนว่าเราควรระวังคำแนะนำจากกัปตันให้รัดเข็มขัดนิรภัยให้แน่น ชายรุ่นเก่าค้อมตัวลงนั่งชิดเบาด้วยใบหน้าที่แสดงความเสียดาย เขาได้กระซิบที่ข้างหูของผมว่า “นั่นเป็นสิ่งที่พวกนักชาติพันธุ์วิทยาจะไม่มีใครเข้าใจ ไอ้ลูกชาย คือความขัดแย้งเบื้องต้นระหว่างการหาความหมายจากปัญหาทางโบราณคดี กับ จริยธรรมทางโบราณคดี หรือ จรรยาบรรณทางโบราณคดี การทำงานโบราณคดีแบบหาคำตอบ จะบอกเธอให้ตัดปัญหาที่ศึกษาลงให้รอบคอบและแคบเพื่อหาเหตุผล จริยธรรมทางโบราณคดี บอกเธอให้จดบันทึกทุกอย่าง เพราะว่าถ้าไม่มีคนได้เห็นมันอีกต่อไป ปัญหาก็คือ ยกเว้นแต่แหล่งโบราณคดีพิเศษบางแห่งเท่านั้น (ที่สามารถคงสภาพของหลักฐานไว้ได้-ผู้แปล) ข้อมูลทางโบราณคดีไม่ได้มาพร้อมกันเป็นคู่ พวกมันปรากฏตัวในลักษณะของการระลึกหรือกระบวนการทางความคิดของคนเราหรือข้อมูลทางศาสนา วัฒนธรรม หรือ เศรษฐกิจ พวกมันมาพร้อมกันในแบบองค์รวมรูปแบบซับซ้อน แต่แบบสนิทเป็นเนื้อเดียวกัน (integrated in complex way perhaps but integrated) นี่คือเหตุผลหลักที่หลักการทางวัฒนธรรม

แบบเก่าสร้างความเข้าใจในฐานะกระบวนทัศน์ (paradigm) ทางโบราณคดี และมันก็ยังมียุทธศิลป์อยู่ ใล้ลูกชาย...นี่แหละคือสัจธรรมแห่งพระเจ้า”

ผมอยากจะบอกคุณถึงสิ่งที่เกิดขึ้นหลังวงสนทนาที่เสียเหลือเกิน ว่ามันดำเนินไปในทิศทางใด แต่ในจุดนี้ ผมไม่สามารถแม้แต่จะบังคับตาให้ลืมได้ หลังจากเหตุการณ์ทั้งหมด คุณเป็นแค่ชายคนหนึ่งทีเพ็งกลับจากการประชุม ดิมเบียร์ไปตั้งหกกกระป๋อง และเริ่มต้นคุยเรื่องทฤษฎีทางโบราณคดี และชายคนนี้ก็กำลังม่อยหลับไป ดังนั้น ผมจึงผลอยหลับไปแม้เครื่องบินจะลงจอดอย่างกระซกและกระแทกกระทั้น ในทะเลทรายที่เด็กแห่งยุคเจ็ดสิบและนักปรัชญาเกิดใหม่เดินทางกลับไปในมหาวิทยาลัยที่น่าเชื่อถือของพวกเขา เมื่อถึงบริเวณระหว่าง เมือง เซนต์ลูอิส และดีทรอยต์ ผมก็เริ่มฝัน

จนถึงตอนนี้ ผมก็ไม่ว่าสิ่งทีเกิดขึ้นนี้เป็นเพราะฤทธิ์ของเบียร์หรือบทสนทนาที่เด็ดจัดเมื่อครู่ทีผ่านมา แต่ผมฝันร้าย ผมไม่รู้ถึงความหมายทีแท้จริงของความฝัน เพื่อนคนหนึ่งของผมทีทำงานที วาลบิรี (Walbiri) และ พิตจันจารา (Pitjanjara) ได้บอกกับผมว่าเวลาที่คุณฝันนั้นเป็นเวลาทีคุณจะได้รับสารทีสำคัญมาก ดังนั้น ผมจึงคิดว่าควรทีจะพูดถึงมันสักหน่อย

ในความฝันนั้น ผมถูกปลดจากงานประจำของผมทีมหาวิทยาลัยมิชิแกน ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลอะไรก็ตาม จะเป็นเหตุผลทางจริยธรรมหรือไม่ หรือจะเป็นเพราะความต่ำช้าไร้ศีลธรรมหรือเป็นเพียงเพราะว่าผมเชื่อในวัฒนธรรมนั้นก็ไมชัดเจน แต่ไม่มีงานทีไหนมีตำแหน่งว่างเลยในช่วงนั้นและงานเพียงตำแหน่งเดียวทีเปิดรับสมัครในตอนนั้นคือ งานในโครงการศึกษาขยะทีเมือง ทูซอน ของบิล รัจจี ไม่ใช่เป็นผู้อำนวยการโครงการแต่เป็นเพียงแค่คนแกะห่อและคัดแยกขยะ คัดเลือกสิ่งของจากขยะออกเป็นประเภทต่างๆ จากบ้านทีไร้ชื่อใน เขต แองโกล ชิคาโน พิมา และ พาปาโก (Anglo and Chicano, Pima and Papago) และหวังว่าจะได้พบกับความหวังในรูปของกระเป๋าสตางค์ทีถูกทิ้งหรือแหวนเพชรสักวงหนึ่งทีน่าประกันความมั่นคงหลังเกษียณของผมได้เป็นอย่างดี

หลังจากนั้น วันหนึ่ง ผมก็ยืนอยู่หน้าสถานีรับขยะ ผมมีผ้าปิดจมูกคาดบนใบหน้า ใส่ถุงมือยางสีชมพูสุดไว้ทีมือทั้งสอง บนเสื้อคลุมสีขาวตัวยาวทีผมสวมใส่อยู่มิตัวอักษรเขียนไว้ว่า “โครงการขยะ” (Le Project du Garbage) ปักไว้บนกระเป๋าสี้อบนหน้าอกด้านหนึ่ง จากนั้นรถบรรทุกขยะขนาดใหญ่ก็ได้มาจอดทีหน้าสถานี และเทถุงขยะขนาด 30 แกลลอนลงมา ของทีอยู่ในนั้นหนักมาก และผมก็รับมือนักมันด้วยรถเข็นคันเล็กน่ารักนำเอ็นดูคันหนึ่ง ผมเข็นถุงขยะนั้นเข้าไปในห้องปฏิบัติการ ของในห้องนี้มาจากทีว่ทุกสารทิศจะถูกแยกออกตามประเภทและน้ำหนัก

คุณรู้ไหมว่ามีอะไรอยู่ข้างในนั้นบ้าง?

สำเนา

สำเนาบทความทางวิชาการของผมเอง! เป็นสำเนาบทความทุกชิ้นที่ผมส่งไปรษณีย์ออกไปทั้งหมด และผมไม่ได้พูดถึงสำเนาธรรมดา ผมพูดถึงสำเนาบทความที่มีลายมือและลายเซ็นต์ของผมอยู่บนนั้นทุกฉบับ สำเนาทุกชิ้นมีข้อความที่ผมเขียนบนमुखขวาของหน้ากระดาษ เช่น “ถึง ดร.วิลเลียม ผมคิดว่าคุณน่าจะสนใจเรื่องนี้”

คุณรู้ง่ายไหมว่าคุณสามารถส่งพวกมันออกไปได้ แต่ว่าคุณไม่มีทางรู้เลยว่าพวกเขาได้เก็บบทความพวกนี้เอาไว้บ้างหรือเปล่า

ผมนึกคิดได้ฉับพลันว่าทุกอย่างในชีวิตการทำงานของผมและผลงานทางวิชาการทั้งหมด ได้ถูกบรรจุอยู่ในถุงขยะ ร่วมกับผ้าอ้อม ถุงนอนใช้แล้ว และหนังสือเพนท์เฮาส์เล่มที่ลงบทสัมภาษณ์ของ เจอร์รี ฮอลลิเวล ที่ถูกฉีกหน้าออกไปจากเล่ม

แต่นั้นก็ยังไม่ใช่แย่ที่สุด

ที่แย่ที่สุดก็คือในแบบฟอร์มเก็บข้อมูลของโครงการของ วิลเลียม รัชจี ไม่มีช่องว่างสำหรับกรอกข้อมูลของ สำเนาบทความที่ถูกทิ้ง ดังนั้น งานของผมทั้งชีวิตการทำงานและผลงานทางวิชาการต่างๆ ก็ถูกจดบันทึกไว้อย่างง่ายดายว่า เป็นขยะชนิด “อื่นๆ”

ฝันร้ายจบลงแค่นั้น ผมตื่นขึ้นเมื่อถึงเครื่องบินและพื้นรันเวย์ที่เมืองดีทรอยต์ ผมหยิบสัมภาระ แล้วก็พบกับพนักงานสาวบนทางเดินกลางเครื่องบิน “ชายสูงอายุที่นั่งข้างๆ ผม” ผมพูด “เขาลงเครื่องที่ไหนครับ”

“ใครคะ?” เธอถาม

“ก็ชายสูงอายุที่ใส่รองเท้าบูทแล้วก็ห่มวักสีซีดที่คาดด้วยหนังงูทางกระดิ่งใจครับ”

“ดิฉันยังไม่เห็นใครแต่งตัวแบบนั้นเลยคะ” เธอตอบ “ชายแก่คนเดียวในห้องรับรองที่ดิฉันเห็น ก็มีแต่คุณคนเดียวคะ”

“ขอบคุณมากนะคะ” ผมค่อยๆ ตอบอย่างสุภาพ และก็ขึ้นรถลิμουซีนไปที่ แอน อาร์เบอร์ และตลอดทางกลับบ้านจนถึงหน้าประตูบ้านของผม ผมสงสัยว่า เรื่องทั้งหมดนี้ผมฝันไปทั้งหมดหรือเปล่า?

ถึงตอนนี้คุณคงคิดว่าเรื่องทั้งหมดนี้ไม่ได้เกิดขึ้นจริง ผมก็สงสัยตัวเองเช่นกัน กระทั่งผมเปิดกระเป๋าสัมภาระส่วนตัวของผมออกมา และได้พบกับประกายเจิดจ้าที่ทำให้ตาทั้งสองข้างพร่าไปชั่วขณะด้วยประกายของทอง 24 กะรัต เห็นได้ชัดว่ามันถูกจับยึดใส่เข้าไปในเบ้าของผมอย่างรีบร้อน พร้อมกับกระดาษข้อความที่ผูกไว้ที่ด้ามจับ มันคือเกรียงมาร์แชลทาวนส์สีทองเล่มนั่นเอง

บันทึกข้อความนั้นเขียนไว้ว่า “ลูกชาย สถานที่ที่ผมจะเดินทางไปนั้น ผมไม่ต้องใช้มันอีกต่อไป ผมรู้จักคุณและได้เฝ้ามองคุณผ่านสายตาในหลายสิ่งหลายอย่าง ผมอยากขอรับรองคุณสักอย่างหนึ่ง ผมอยากให้คุณเก็บสิ่งนี้เอาไว้ เมื่อคุณได้พบกับผู้ที่เหมาะสม”

“ก่อนอื่น ผมไม่เห็นว่าจะมีกระบวนทัศน์ (paradigm) ไหนที่สามารถแทนที่วัฒนธรรมและเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงโบราณคดีเข้าด้วยกัน ถ้านักชาติพันธุ์วิทยาบางคนต้องการที่จะแยกตัวเองออกไปสู่สาขาสังคมวิทยาชีวภาพ (sociobiology) หรือ สัญญวิทยาประยุกต์ (applied semiotics) หรือ สาขาจิตวิทยาสังคม (social psychology) อืม...ก็ไม่ใช่เป็นไร เขาสามารถเรียกตัวเองได้แบบอื่นปล่อยให้เราเป็นนักมานุษยวิทยาเฉยๆ แบบนี้น่ะดีแล้ว ผมรู้สึกว่าคุณได้ถูกกันไม่ให้แยกออกจากกันด้วยเหตุผลที่ดีพอ”

“เนื่องจากข้อมูลของเราขึ้นอยู่กับมัน เราจำเป็นต้องจัดการกับมันทั้งหมดตั้งแต่ผิวดินลงไป และจัดการกับมันให้ได้ไม่ว่าจะในรูปแบบไหนก็ตาม มันยากที่เราจะทิ้งความกังวลต่างๆ การพิจารณา ความกังวลอื่นๆ เกี่ยวกับมานุษยวิทยา เราไม่สามารถรับมือกับความนิยมชั่วคราวชั่วคราว หรือการเปลี่ยนแปลงเพื่อฝันที่จะต้องทำตัวให้ทันสมัยตลอดเวลา อะไรคือกระแสความนิยมในปีนี้ เราต้องการความมั่นคงในระยะยาว และเพราะว่าเราฆ่าแหล่งข้อมูลของเราในขณะที่เราถามคำถามพวกเขา เราจึงต้องตั้งคำถามพวกเราในลักษณะที่ต่างไปจากคนอื่น (idiosyncratic) ให้น้อยที่สุดและสามารถตีความได้ในระดับสากล (universal interpretable) ให้ได้มากกว่า และเราก็ต้องแบ่งปันข้อมูลในแบบที่คนพวกนั้นเขาไม่ทำกัน

“เพราะฉะนั้นเราจึงต้องยึดมั่นในหลักจริยธรรมที่ต่างจากสาขาอื่น ๆ ผมต้องการข้อมูลของคุณ คุณก็ต้องการข้อมูลของผม และเราก็สามารถเชื่อใจกันได้ในระดับพื้นฐาน มันจะไม่มี การแทงข้างหลัง หรือทำงานที่แยกจากกันโดยเด็ดขาด หรือนั่งอยู่คนเดียวบนโขดหินในป่าเพื่อตีความวัฒนธรรมในแบบที่คนอื่นลอกเลียนแบบไม่ได้

“นี่คือเหตุผลว่าทำไมสายงานของเราไม่สามารถรองรับไอ้พวกตัวแสบได้มากนัก เราไม่สามารถรับมือกับคนจำพวกที่ใช้เวลาทั้งวันนั่งอยู่แต่ในห้องส่ง แล้วมัวแต่นั่งวิจารณ์การทำงานของคนอื่น ลูกชาย...เรื่องราวในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เกือบทั้งหมดซุกซ่อนอยู่ในที่ดำมืดอันกว้างใหญ่ไพศาล และคนรุ่นของผมก็ถูกสอนว่าเพียงแค่จุดเทียนไขเล่มเล็กเพียงเล่มเดียว ดีกว่าไปนั่งสาปแช่งความมืดมิดนั้น ผมไม่นึกไม่ฝันมาก่อนเลยว่าจะมีคนบางพวกที่ใช้เวลาการทำงานตลอดชีวิตของเขาเพื่อที่จะนั่งปรำปนและสาปแช่งเทียนไขที่อยู่ในมือของพวกเขา”

“ในคืนวันเก่าๆ เรามีนักโบราณคดีอยู่ประเภทเดียว คือ ชายที่ตะเกียกตะกายหาหุ่นรอน ออกภาคสนาม สืบสวนและขุดค้นและทำงานสุดแรงใจและอึดภาพ เท่าที่เรี่ยวแรงจะอำนวย และตีพิมพ์ผลงานนั้น บางคนทำงานหนักอย่างอดทนและเต็มไปด้วยความไม่มั่นคงในอนาคตเป็นเวลานานหลายปี และวันหนึ่งเพื่อนร่วมวงการก็จะมองมาที่เขาและพูดว่า ‘คุณรู้ไหม แฮรี่ เพื่อนเก่า

ของเรานั้น เขาทำงานดีมาก พื้นฐานการทำงานหนักแน่นมั่นคง ไม่มีอะไรหือหวา แต่ผมได้เลยนะครับว่าผมไว้ใจให้เขามาชุดคนที่แหล่งโบราณคดีที่ผมทำงานอยู่' ผมเชื่อว่านั่นเป็นคำชื่นชมสูงสุดเท่าที่นักโบราณคดีคนหนึ่งจะให้แก่กันได้แล้ว และนั่นคือสัจธรรมแห่งพระเจ้า”

“พอถึงตอนนี้ก็เหมือนว่าผมจะพูดมากไปแล้ว ลูกชาย แต่ว่าในปัจจุบันนี้เรานักโบราณคดีที่ทำอย่างนั้นแทบจะไม่ได้ ที่มากไปกว่านั้นก็คือ พวกเขายังทะเยอทะยานอย่างบัดซบที่จะทำงานหนักโดยไม่เป็นที่รู้จัก ดังนั้นพวกเขาตัดสินใจที่จะสร้างการทำงานเฉพาะทางสาขาใหม่ๆ ขึ้นมา รอบขायขอบของภาคสนาม แต่ละคนนิยามตัวเขาและเธอว่าเป็นผู้ก่อตั้งศาสตร์สาขานั้น จากนั้นก็ตั้งข้อโต้แย้งเพื่อที่จะทำให้พวกเราทั้งหมดเชื่อว่าสาเหตุของสิ่งนั้นเกิดมาจากอะไร”

“ถึงตอนนี้ พวกคุณก็อย่าเพิ่งเข้าใจผมผิด มีเด็กจำนวนมากที่ใจร้อนและฉลาดเฉลียว พวกเขาต้องการการทำงานที่มีส่วนร่วม ไม่ว่าจะทางใดก็ตามหนึ่ง แต่ว่ามีเพียงแค่หนึ่งในสิบเท่านั้นที่เหลือเก้าในสิบกลับหันไปอยู่ตรงขอบๆ เพราะว่าสิ่งต่างๆ เคลื่อนตัวไม่เร็วพอสำหรับพวกเขา ในกระแสหลัก เธอรู้ไหม เด็กพวกนั้นบางคนคิดว่าโบราณคดีคือการวิ่งระยะสั้น 100 เมตร พวกเขาตกใจระคนประหลาดใจและรู้สึกโมโหมากเมื่อรู้ว่าไม่มีใครยื่นมอบเหรียญรางวัลให้เขาเมื่อวิ่งผ่านเส้น 100 เมตรที่เด็กพวกนั้นคิดว่าเป็นเส้นชัย ผมจะบอกความลับให้คุณสักอย่าง *โบราณคดีคือการวิ่งระยะไกล* คุณไม่ได้ชนะการวิ่งระยะไกลด้วยความเร็ว คุณเอาชนะมันด้วยคุณลักษณะอย่างอื่น”

“หลังจากบทสนทนาของพวกเราเมื่อตอนกลางวัน ผมครุ่นคิดไว้ในตอนนี่วิชาโบราณคดีนั้นต้องการอะไรที่สุด”

“แล้วผมก็คิดตก ดูเหมือนว่าจะไม่มีความต้องการที่รีบเร่งในตอนนี้เป็นสำหรับคนหนุ่มสาวอีกหนึ่งคน คนที่มีชีวิตด้วยการแก้ไขความคิดเห็นของผู้อื่น ผมคิดว่ายังไม่มีความต้องการเร่งด่วนสำหรับคนหนุ่มสาวอีกหนึ่งคน คนที่จะมานั่งเฝ้าวิจารณ์การออกแบบงานวิจัยของคนอื่น ในขณะที่เธอหรือเขาไม่เคยออกทำงานภาคสนาม และผมคิดว่า เราคงไม่ต้องการนัก*โบราณคดี* ยางแตก ที่เมื่อถูกมาปะยางซ่อมแล้วกลับติดป้าย เปลี่ยนยี่ห้อ และเรียกตัวเองเสียใหม่ว่า *นักปรัชญา* ดูเหมือนว่าในตอนนี้นะเรามีคนเหล่านี้อยู่เพียงพอแล้วสำหรับรองรับจำนวนงานที่มีอยู่ในตอนนี้”

“สิ่งที่เรายังเห็นได้ไม่มากนักในตอนนี้อยู่ ลูกชาย คือ *โบราณคดีชั้นเยี่ยม*”

“สถานการณ์ในตอนนี้นั้นน่าเศร้ามาก ที่ผมได้พูดมาทั้งหมดนั้นก็เพราะว่าการทำงานโบราณคดีนั้นสนุก...สนุกอย่างนรก ผมไม่ได้ขุดดินเป็นครั้งคราวเพื่อที่จะยืนยันสถานะความเป็นนักโบราณคดีของผม ผมทำเพราะว่าโบราณคดีเป็นกิจกรรมที่สนุกที่สุดที่คุณสามารถทำได้ขณะสวมเสื้อผ้า”

“คุณรู้ไหมว่ามีรางวัลมากมายในทางโบราณคดี ไม่ว่าจะเป็นเหรียญรางวัลของกองทุนไวกิง (The Viking Fund Medal) เหรียญรางวัลคิตเตอร์ (The Kidder Medal) รางวัลอินทรีอ็อกเทค

(The Aztec Eagle) หรือ เครื่องราชอิสริยาภรณ์แห่งแควทซาล (The order of Quetzal) ก็ตาม แต่ว่ารางวัลเหล่านั้นเป็นรางวัลทางวิชาการล้วน ๆ ผมจึงอยากจะตั้งรางวัลขึ้นมาสักรางวัลหนึ่ง เป็นรางวัลที่ให้กับความทุ่มเทต่องานที่ดูเรียบง่ายแต่น่าเบื่อ งานที่ดูเก่าและล้าสมัย งานที่เป็นงานวิจัยขั้นพื้นฐาน และจริยธรรมอย่างมีอาชีพ และทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่เป็นความหมายเบื้องหลังเกรียงอันนี้

“ดังนั้น ลูกชาย วันใดก็ตามที่เธอได้พบกับเด็กรุ่นใหม่ผู้ที่ยังเชื่อในวัฒนธรรม เชื่อในการทำงานหนัก และประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ เด็กคนที่ยังทำงานภาคสนามเพราะว่าเขาหรือเธอรักมันด้วยใจไม่ใช่เพราะเขากระหายที่จะมีชื่อเสียง เด็กคนที่ไม่ถูกขุ่นจนอ้วนด้วยความคิดของผู้อื่น หรือพร้อมที่จะขัดขาเพื่อนร่วมงานเพื่อความก้าวหน้าของตัวเอง เด็กที่รู้จักวรรณกรรม และให้ความเคารพผู้อาวุโสที่อาบน้ำร้อนมาก่อนแล้วละก็ คุณจงมอบเกรียงมาร์แชลทองคำเล่มนี้กับเขาหรือเธอคนนั้น”

และบันทึกนั้นก็จบลงเพียงเท่านี้ โดยปราศจากลายเซ็น ไม่มีที่อยู่ส่งกลับและดูเหมือนว่าไม่จำเป็นต้องตอบกลับ

ด้วยเหตุนี้ ผมคิดว่าผมมาที่นี้ในคืนนี้ เพื่อมอบรางวัลให้กับใครคนหนึ่งซึ่งอาจไม่มีอยู่จริง แต่ว่าหากใครสักคนที่นี่รู้ว่ามีคนแบบนี้ หรือได้พบกับคนแบบนี้มาบ้าง เด็กคนที่ยืนหยัดด้วยความกล้าหาญและสมองของตนเองแทนที่จะเป็นของคนอื่น เด็กคนที่สามารถยืนอยู่บนป่าของยักษ์ได้โดยไม่ถูกยั่วยวนให้ไขว้เขว สามารถเติบโตบนขาและความคิดของตัวเองได้อย่างมั่นคงแข็งแรง บอกเขาด้วยว่าผมมีรางวัลจะให้เขาหรือเธอผู้นั้น

...นั่นก็คือสัจธรรมแห่งพระเจ้า

Reproduced by permission of the American Anthropological Association from American Anthropologist, Volume 84, Issue 2, pp. 265-278, 1982. Not for sale or further reproduction.

รายการอ้างอิง

- Binford, Lewis. "General Introduction." In *For Theory Building in Archaeology: Essays on Faunal Remains, Aquatic Resources, Spatial Analysis, and Systemic Modeling*, edited by Lewis R. Binford, 1-10. New York: Academic Press, 1977.
- Rathje, William. "The Garbage Project: A New Way of Looking at the Problems of Archaeology." *Archaeology* 27 (1974): 236-241,
- Schiffer, Michael. "Methodological Issues in Ethnoarchaeology." In *Explorations in Ethnoarchaeology* edited by Richard A. Gould, 229-247. Albuquerque: University of New Mexico Press (for the School of American Research), 1978.
- Watson, Richard. "Inference in Archaeology." *American Antiquity* 41(1, 1976): 58-66.
- Wolf, Eric. "They Divide and Subdivide, and Call It Anthropology." *The New York Times Sunday Magazine* Nov. 30, 1980.